LATVIJAS CILVĒKTIESĪBU CENTRS

LATVIAN CENTRE FOR HUMAN RIGHTS

NAIDA RUNA LATVIJĀ – TENDENCES UN IZAICINĀJUMI

2023

NAIDA RUNA LATVIJĀ – TENDENCES UN IZAICINĀJUMI

© AUTORI: Jekaterina Tumule, Anhelita Kamenska, Alise Hirša
© LATVIJAS CILVĒKTIESĪBU CENTRS, 2023

Pētījums veikts projektā "Ceļā uz iecietīgāku sabiedrību - informēšana, izglītošana, atbalsts un sadarbība", kuru finansē Islande, Lihtenšteina un Norvēģija caur EEZ un Norvēģijas grantu programmu "Aktīvo iedzīvotāju fonds". Par pētījuma saturu atbild Latvijas Cilvēktiesību centrs.

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads 3
1. Naida runas fenomens 10
1.1. Naida runas jēdziens un norobežošana no vārda brīvības 10
1.2. Eiropas Savienības iniciatīvas interneta naida runas ierobežošanā 13
1.3. Latvijas tiesiskais regulējums 16
2. Naida runas monitorings 21
2.1. Monitoringa metodoloģija 21
2.2. Naida runas monitoringa rezultāti – tendences 23
2.2.1. Naida runa pret LGBT+ personām (homofobija un transfobija) 25
2.2.2. Naida runa uz tautības/etniskās vai nacionālās izcelsmes pamata 30
2.2.3. Ksenofobiska naida runa 35
2.2.4. Rasistiska naida runa 37
2.2.5. Naida runa uz reliģiskās pārliecības pamata 38
2.2.6. Naida runa uz dzimuma pamata 39
2.2.7. Naida runa pret citām grupām 40
2.3. Naida runas uzraudzība sociālajos tīklos 41
2.4. Naida runas uzraudzība Latvijas ziņu portālos 47
3. NVO aptaujas rezultāti par to saskarsmi ar naida runu 49
Rekomendācijas 55
Kopsavilkums ..... **Error! Bookmark not defined.**

Ievads

Pēdējo dažu gadu laikā Eiropas valstis, t.sk. Latvija, ir pieredzējušas vairākas krīzes, kā pandēmiju Covid-19, Krievijas iebrukumu Ukrainā, kas ir ietekmējušas naida runas pieaugumu un izplatību. Izraēlas un Gazas konflikts ir veicinājis antisemītisma un pret musulmaņiem vērstas naida runas pieaugumu vairākos pasaules reģionos. Krīzes ir pārbaudījums gan starptautiskām organizācijām, gan sabiedrībām un to demokrātiskām institūcijām, tās uzliek daudz lielāku atbildību sociālo mediju kompānijām pārskatīt savu politiku, reaģējot uz konfliktiem un kariem.

Starptautiskās organizācijas ir reaģējušas sniedzot vadlīnijas, izstrādājot jaunus tiesību aktus un rīcības plānus naida runas ierobežošanai. 2023. gadā UNESCO kopīgi ar ANO "Par genocīda novēršanu un atbildību aizsargāt" ir pirmo reizi izstrādājušas Vadlīnijas politikas pieņēmējiem un skolotājiem, kā risināt ar naida runu saistītos jautājumus ar izglītības sistēmas palīdzību. Eiropas Padome 2022.gadā pieņēma EP Ministru Komitejas Rekomendāciju CM/Rec(2022)16, kurā sniegta jauna naida runas definīcija. Tā ir vērsusi uzmanību uz daudzskaitlīgiem izaicinājumiem reaģējot uz naida runu: vārda brīvības atšķiršanu no naida runas, pieeju datiem par naida runu, naida runas ātru dzēšanu tiešsaistē, pienācīgu resursu piešķiršanu ātrai reaģēšanai, un savlaicīgu līdzekļu ieguldīšanu izglītībā un apmācībā. Eiropas Savienībā 2023.gadā, stājoties spēkā Digitālo pakalpojumu aktam, ir izvirzīta vēl lielāka atbildība lielajiem globālajiem sociālajiem tīkliem, īpaši tiem, kuru aktīvu lietotāju skaits reģionā ir vairāk kā 45 miljoni.

Arī Latvijā, 2022. gada maijā Valsts policijas priekšnieks A.Ruks pasludināja, ka policijai ir uzdots īstenot "nulles toleranci" pret jebkādām kara vai nacionālā naida kurināšanas izpausmēm.

Latvijas Cilvēktiesību centra veiktā pētījuma "Naida runa Latvijā – tendences un izaicinājumi" mērķis ir aplūkot naida runas izpausmes, tendences un izplatību Latvijā, īpaši interneta vidē, jo tā var sasniegt ļoti plašu auditoriju, īpaši esošajos ģeopolitiskajos apstākļos.

Pētījumā tika izmantotas šādas kvalitatīvas un kvantitatīvās pētījuma metodes: 1) Dažādu ziņojumu, pētījumu, tiesiskā regulējuma, statistikas un citu dokumentu analīze. (2) Naida runas monitorings internetā dažādās platformās – gan sociālajos tīklos, gan vietējos ziņu portālos (latviešu un krievu valodā). Monitoringa ietvaros tika noskaidrotas grupas pret kurām naida runa tiek vērsta visbiežāk, kā naida runa izpaužas, kādi ziņošanas rīki ir pieejami platformās, un kā tās reaģē uz naida runas ziņojumiem. (3) NVO aptauja par to, kādā mērā tās saskaras ar naida runu, vai/kā tās reaģē, un kāds atbalsts tām ir nepieciešams.

Balstoties uz pētījuma rezultātiem, ir sniegtas rekomendācijas naida runas mazināšanai un iespējamiem darbības virzieniem pilsoniskai sabiedrībai un politikas

veidotājiem, kā arī nacionālo ziņu portāliem par ieteicamajiem uzlabojumiem reaģēšanā uz naida runu.

Īpašu pateicību pētījuma tapšanā vēlamies izteikt visiem brīvprātīgajiem, kas palīdzēja veikt naida runas monitoringu interneta vietnēs!

Ceram, ka pētījums turpmāk veicinās regulāru naida runas monitoringu internetā un ārpus tā, sekmēs efektīvāku iestāžu rīcību to mazinot un veidos drošāku vidi cieņpilnai, arī, ja nereti "nemierīgai" diskusijai par sarežģītiem jautājumiem.

Latvijas Cilvēktiesību centrs

KOPSAVILKUMS

Pētījums "Naida runa Latvijā – tendences un izaicinājumi" ir pirmais plašākais pētījums par naida runas tendencēm internetā. Pētījumā apkopoti naida runas monitoringa dati, kas veikts dažādās interneta vietnēs laika posmā no 2021. gada janvāra līdz 2023. gada novembrim. Monitoringā tika iekļauti lielākie globālie sociālie tīkli – Facebook (Meta), Twitter (X), Youtube, TikTok, Instagram, kā arī Latvijas interneta ziņu portāli – Delfi.lv, Rus.Delfi.lv, Tvnet.lv, RusTvnet.lv, Apollo.lv, Nra.lv, Neatkariga.nra.lv, LA.lv, Jauns.lv, TV3.lv, Lsm.lv, Rus.Lsm.lv, Sportacentrs.com.

Monitoringa uzdevums bija: 1) identificēt naida runu Latvijas interneta lietotāju saturā/komentāros; 2) izpētīt naida runas tendences (pamatus, izpausmes); 3) pārbaudīt, kā darbojas vietnēs pieejamie ziņošanas rīki, un noskaidrot, vai naida runas saturs tiek dzēsts/ierobežots. Naida runas saturs tika identificēts saskaņā ar Eiropas Padomes definīciju, ECT, ES Padomes Pamatlēmumu 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm un nacionālo tiesu praksi.

Pētījuma ievadā skaidrots naida runas jēdziens un vārda brīvības robežas, pievēršoties naida runas definīcijai 2022. gada Eiropas Padomes Rekomendācijā dalībvalstīm par naida runas apkarošanu, naida runas gradācijai pēc smaguma, kā arī kritērijiem, kas atbilstīgi Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem, jāņem vērā, vērtējot naida runas prettiesiskumu.

Pētījums pievēršas ES iniciatīvām naida runas ierobežošanai internetā, piemēram, ES Rīcības kodeksam cīņai pret nelikumīgiem naidīgiem izteikumiem tiešsaistē ietekmei, t.sk. Eiropas Komisijas organizēto monitoringu rezultātiem, lai pārbaudītu globālo sociālo tīklu reaģēšanu uz prettiesisku naida runu, kā arī t.s. "uzticamo ziņotāju" jeb signalizētāju darbībai. Pētījumā sniegta informācija par 2022. gadā pieņemtā Digitālā pakalpojuma akta prasībām, kas uzliek lielāku atbildību globālajiem sociālajiem tīkliem prettiesiskas naida runas ierobežošanā.

Pētījumā sniegta informācija par aktuālo tiesisko ietvaru Latvijā saistībā ar naida runas ierobežošanu, t.sk. medijos, kā arī ieskats par ierosināto kriminālprocesu skaitu pēdējos gados.

Kopumā no 2021. gada janvāra līdz 2023. gada novembrim LCC ir identificējis 2414 naida runas gadījumus dažādās interneta vietnēs Latvijas interneta lietotāju veidotajā saturā (vai saistībā ar Latvijas interneta lietotāju veidoto saturu) latviešu un krievu valodās. Lielākā daļa naida runas tika identificēta globālajos sociālajos tīklos Facebook (Meta), TikTok, Twitter (X), Youtube un Instagram – 1607. Latvijas ziņu portālos tika identificēti 807 naida runas gadījumi.

Pēc izpausmes veidiem gandrīz trešdaļa no visas identificētās naida runas jeb 30% bija aicinājumi uz vardarbību, slepkavībām vai to attaisnošana, kas attiecināta uz dažādām sabiedrības grupām. 28% bija dažāda veida aizskārumi, 26% - cilvēku grupu

dehumanizācija, 8% - aicinājumi uz cilvēku grupu diskrimināciju, 6% - dažādu aizspriedumu izplatīšana, vispārināšana baiļu radīšanai no noteiktām cilvēku grupām. 2% gadījumu naida runa izpaudās kā kara noziegumu, noziegumu pret cilvēci, tostarp Holokausta, noliegšana, attaisnošana, trivializācija vai aicinājumi uz tiem.

50% no visa identificētā naida runas satura bija vērsta pret LGBT+ kopienu. 20% gadījumu naida runa bija vērsta pret konkrētu tautību/etnisko vai nacionālo izcelsmi, 18% - ksenofobija, 6% - rasisms (ādas krāsa), 2% - pret reliģisko pārliecību, 1% - naida runa uz dzimuma pamata, bet 3% - pret citām sociālām grupām.

Monitoringa veikšanas periodā visvairāk naida runu saturošu komentāru pret LGBT+ kopienu tika identificēti saistībā ar: 1) ziņām par LGBT+ tiesībām Latvijā – piemēram, saistībā ar Satversmes tiesas sprieduma pasludināšanu par viendzimuma ģimeņu vecāku tiesībām uz bērnu kopšanas atvaļinājumu, partnerattiecību regulējuma pieņemšanu, praida rīkošanu un LGBT+ nakts kluba atklāšanu Rīgā; 2) ziņām saistībā ar LGBT+ politiķiem un citām pazīstamām personām – piemēram, E. Rinkeviča ievēlēšanu par Valsts prezidentu, bijušās iekšlietu ministres M. Golubevas aktivitātēm, mākslinieka Kašera kāzām; 3) ziņām par naida noziegumiem – piemēram, saistībā ar uzbrukumu Denisam Hanovam un Livajam Amareinam; 4) EP Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu jeb t.s. Stambulas konvenciju – pamatā dažādu politiķu izteikumu gaismā, kas saista Konvencijas ratifikāciju ar apdraudējumu "tradicionālām" vērtībām un "uzspiež" dzimuma maiņu bērniem, ar kurām Konvencijai nav nekāda sakara.

Aplūkojot naida runas tendences uz tautības pamata, visbiežāk tika konstatēta naida runa pret ebrejiem jeb antisemītiska naida runa. Tā veidoja gandrīz pusi jeb 44,9% no visas naida runas uz tautības pamata. 30,7% bija naida runa pret krieviem. Līdz ar Krievijas militāro iebrukumu Ukrainā parādījās naida runa pret ukraiņiem – 13,4%. Naida runa pret latviešiem aptvēra 6,2%, bet pret romiem - 3%.

Antisemītiska naida runa tika konstatēta 222 gadījumos, no kuriem 144 fiksēti Latvijas ziņu portālos un 78 – sociālajos tīklos. Visvairāk antisemītiskā naida runa tika konstatēta komentāros portālā nra.lv – 102. Lielākā daļa antisemītisku izteikumu bija vērsti pret bijušo Latvijas Valsts prezidentu Egilu Levitu saistībā ar viņa ebrejisko izcelsmi no tēva puses, kā arī saistībā ar likuma Par labas gribas atlīdzinājumu Latvijas ebreju kopienai pieņemšanu. Antisemītiski izteikumi tāpat attiecas gan uz vēsturiskām antisemītisma izpausmēm, gan arī jaunām sazvērestības teorijām, t.sk. saistībā ar Krievijas iebrukumu Ukrainā.

Naida runa sociālajos tīklos pret krieviem un latviešiem visvairāk konstatēta Twitter, savukārt pret ukraiņiem – Facebook un TikTok. Starpetnisko naida runu pret krieviem un latviešiem būtiski ietekmēja Krievijas militārais iebrukums Ukrainā 2022. gada 24. februārī, nereti piedēvējot visiem krieviem kolektīvu atbildību par kara vešanu, kā arī Latvijā dzīvojošo krievu tautības cilvēku uztveršanu kā draudu Latvijas drošībai. Savukārt naida runa pret latviešiem bieži ir saistīta ar Krievijas propagandas uzturētiem naratīviem par latviešiem kā par nacistiem. Līdz ar Krievijas iebrukumu Ukrainā, kā arī

Ukrainas civiliedzīvotāju ierašanos Latvijā un citās Eiropas valstīs, ir strauji pieaugusi naida runa pret ukraiņiem, kas tiek publicēta gan krievu, gan latviešu valodā.

Ksenofobiska naida runa visvairāk tika identificēta saistībā ar notikumiem uz Latvijas-Baltkrievijas robežas un daudzskaitlīgiem migrantu no Āfrikas kontinenta un Tuvo Austrumu valstīm mēģinājumiem iekļūt Latvijā. Ksenofobiska naida runa daudzos gadījumos ir saistīta ar dažādām sazvērestības teorijām.

Rasistiska naida runa (uz ādas krāsas pamata) galvenokārt tiek vērsta pret tumšādainiem cilvēkiem. Rasistiska naida runa bieži sastopama kopā ar ksenofobisku naida runu, jo ir vērsta lielākoties pret patvēruma meklētājiem un migrantiem no Āfrikas un Tuvo Austrumu valstīm.

Naida runa uz reliģiskās pārliecības pamata lielākoties ir vērsta pret musulmaņiem un mijas ar ksenofobiju, jo ir vērsta pret imigrantiem un patvēruma meklētājiem no musulmaņu valstīm. Naida runa ir vērsta arī pret kristiešiem, krišnaītiem, atsevišķi izteikumi bija vērsti arī pret dievturiem.

Naida runa bieži ir vērsta pret sabiedrībā zināmām un sabiedriski-politiski aktīvām sievietēm – pret politiķēm, sievietēm, kas ieņem augstus amatus – piemēram, pret bijušo iekšlietu ministri Mariju Golubevu, izglītības un zinātnes ministri Andu Čakšu, žurnālistēm, piemēram, Re:Baltica žurnālisti Ingu Spriņģi, sievietēm NVO aktīvistēm un t.s. influencerēm un blogerēm.

Ņemot vērā, ka monitoringa veikšanas laiks daļēji sakrita ar Covid-19 pandēmiju, tika fiksēta naida runa arī saistībā ar vakcinācijas statusu – starp vakcinācijas atbalstītājiem un tās pretiniekiem, pret valsts amatpersonām, kas pieņem lēmumus saistībā ar Covid-19 ierobežojumiem, policijas darbiniekiem, kas uzraudzīja ierobežojumus, un mediķiem. Nereti šī naida runa bija saistīta ar dažādām sazvērestības teorijām.

Monitoringa laikā tika pārbaudīts, kā globālie sociālie tīkli reaģē uz ziņojumiem par naida runu. Kopumā 46% no ziņotā satura tika dzēsti. 8 gadījumos piekļuve saturam tika bloķēta konkrēti Latvijas teritorijā. Laikā no 2021. gada līdz 2023. gadam samazinājies dzēstā satura īpatsvars Facebook, Twitter, Youtube un Instagram, savukārt tas pieauga platformā TikTok.
ES Digitālo tiesību akts uzliek par pienākumu lielajām sociālo mediju platformām divreiz gadā publicēt ziņojumus, kuros arī iekļaujami dati par cilvēkresursiem, kas tiek veltīti satura moderēšanai pēc ES oficiālajām valodām. Saskaņā ar 2023. gada novembrī publicēto informāciju Youtube ir 11, Tik-Tok – 9, Meta – 2, Twitter -1, Pinterest - 1 latviešu valodas satura moderators.

Monitoringa laikā 807 naida runas gadījumi tika identificēti Latvijas ziņu portālu lietotāju komentāru sadaļā. Visvairāk naida runas gadījumu tika identificēts portālos nra.lv un neatkarīga.nra.lv – 330. Atšķirībā no sociālajiem tīkliem, Latvijas ziņu portāliem nav vienotas pieejas, kādā veidā lietotāji var ziņot par naida runu ziņu portālu administratoriem. Monitoringa veikšanas laikā vairākos portālos tika likvidēta vai uz laiku slēgta lietotāju komentēšanas funkcija.

Pētījuma ietvaros tika veikta aptauja par NVO pieredzi saskarsmē ar naida runu, mēģinot noskaidrot, vai Latvijas NVO arī pašas kļūst par naida runas mērķi. Apkopojot aptaujas rezultātus, ir secināts, ka arī Latvijā pilsoniskās sabiedrības pārstāvji saskaras ar naida runu, jo sevišķi tādas, kas strādā minoritātēm, mazāk aizsargātām grupām, vai publiski izsakās par kādu sabiedrībā jūtīgu vai pretrunīgu jautājumu. NVO kļūst par naida runas mērķi ne tikai internetā, bet arī tā var tikt pausta e-pastos, plašsaziņas līdzekļos un personiski draudu veidā. Naida runas mērķis ir aizskart, iebiedēt, un graut NVO reputāciju. Lai gan NVO cenšas reaģēt uz naida runa izpausmēm, tomēr vairākas atzīst, ka tām trūkst resursu, lai rīkotos vai tās nav pietiekami informētas, kā rīkoties, saskaroties ar naida runu.

Pētījuma nobeigumā sniegtas rekomendācijas naida runas ierobežošanai.

1. Naida runas fenomens

1.1. Naida runas jēdziens un norobežošana no vārda brīvības

Naida runa ir samērā jauns jēdziens, lai gan pats par sevi naida runas fenomens nav jauns. Pamatā ar jēdzienu "naida runa" apzīmē vienu no diskriminācijas[1] izpausmes veidiem, kas ir attiecināms uz tādiem izteiksmes veidiem, kas ir vērsti pret cilvēku vai cilvēku grupu tādu īpašību vai pazīmju dēļ kā cilvēka ādas krāsa vai "rase"[2], tautība, reliģiskā pārliecība, seksuālā orientācija, vecums, dzimums, dzimtes identitāte, invaliditāte vai veselības stāvoklis. Vēršanās pret cilvēkiem šo uzskaitīto pazīmju dēļ ne tikai pazemo vai noniecina cilvēka cieņu, bet arī var veicināt mazāk aizsargāto grupu marginalizāciju, diskrimināciju vai pat graut sabiedrisko kārtību un sabiedrības saliedētību.

> ***Eiropas Padome ar jēdzienu "naida runa" apzīmē dažādus izteiksmes veidus, kas kūda, veicina, izplata vai attaisno vardarbību, naidu vai diskrimināciju pret personu vai personu grupu, vai kas noniecina tās tādu personisko pazīmju (arī šķietamu) dēļ kā "rase", ādas krāsa, valoda, reliģiskā pārliecība, pilsonība, etniskā izcelsme, vecums, invaliditāte, dzimums, dzimtes identitāte un seksuālā orientācija.***[3]

Naida runa bieži vien ir saistīta ar vārda brīvības robežu pārkāpšanu. Vārda jeb izteiksmes brīvība neapšaubāmi ir viena no nozīmīgākajām cilvēktiesībām. Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) ir vairākkārt norādījusi uz vārda brīvības nozīmi, uzvērot, ka tā ir "viens no demokrātiskas sabiedrības stūrakmeņiem, viens no tās progresa un katra cilvēka attīstības pamatnosacījumiem." Turklāt ECT uzsver, ka izteiksmes brīvība Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – ECK) 10. panta izpratnē attiecas ne tikai uz "informāciju" vai "idejām", kas sabiedrībā tiek uztvertas labvēlīgi vai uzskatītas par neaizskaramām vai neitrālām, bet arī tādām, kas var aizskart, šokēt vai traucēt sabiedrībai vai kādai iedzīvotāju daļai.[4]

---

[1] Diskriminācija ir nepamatota atšķirīga vai mazāk labvēlīga attieksme pret personām, kas atrodas līdzīgā situācijā, un vienīgais iemesls atšķirīgai attieksmei ir personas piederība kādai konkrētai grupai. Visizplatītākie diskriminācijas pamati ir "rase"/ādas krāsa, tautība, reliģija, invaliditāte, vecums, dzimums, seksuālā orientācija. Šis uzskaitījums nav izsmeļošs un var būt arī citi pamati.

[2] Šeit un tālāk vārds "rase" tiek lietots pēdiņās, ņemot vērā to, ka visi cilvēki pieder vienai cilvēku rasei. Tādēļ teorijas, kuru pamatā ir dažādu "rasu" pastāvēšana, ir aplamas. Tomēr daudzos starptautiskajos cilvēktiesību līgumos un dokumentos vārds "rase" tiek lietots, lai nodrošinātu, ka personas, kuras parasti un kļūdaini tiek uztvertas kā "piederīgas citai rasei", netiek izslēgtas no tiesību aktos paredzētās aizsardzības un politikas īstenošanas, kas ir vērsta uz naida runas novēršanu un mazināšanu. Sk. Council of Europe (2022), ECRI general policy recommendation No. 7 On national legislation to combat racism and racial discrimination.

[3] Council of Europe (2022), Recommendation CM/Rec(2022)16[1] of the Committee of Ministers to member States on combating hate speech

[4] Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1976. gada 7. decembra spriedums lietā Handyside v. The United Kingdom (Nr.5493/72).

ECT to pamato ar plurālisma, tolerances un atvērtības prasībām, bez kurām demokrātiskas sabiedrības pastāvēšana nav iespējama. Vienlaikus ECT norāda uz vienlīdzīgas iecietības un cieņas pret visiem cilvēkiem nozīmi kā demokrātiskas un plurālistiskas sabiedrības pamatu. Tāpat ECT ir uzsvērusi, ka vārda brīvību nevar izmantot ļaunprātīgi jeb ar mērķi iznīcināt Konvencijā atzītās tiesības un brīvības. Savukārt Satversmes tiesa ir atzinusi[5], ka vārda brīvības ierobežojumus var noteikt tikai gadījumos, kad vārda brīvība rada nepārprotamus un tiešus draudus sabiedrībai. Tieši tādēļ noteiktos gadījumos ir iespējams sankcionēt vai pat novērst tādas izpausmes, kas izplata, kūda, veicina vai attaisno naidu, kura pamatā ir neiecietība.

Priekšnosacījums vārda brīvības ierobežošanai (arī naida runas gadījumā) vienmēr ir konkrēts tiesiskais mērķis. Atbilstoši ECK 10. panta 2. punktam tiesiskie mērķi vārda brīvības ierobežošanai, tostarp, ir valsts drošības, teritoriālās vienotības vai sabiedriskās drošības intereses, nekārtību vai noziedzīgu nodarījumu nepieļaušana, citu cilvēku cieņas vai tiesību aizsardzība. Vienlaikus jebkādiem ierobežojumiem ir jābūt samērīgiem[6]. Nesamērīgiem vārda brīvības ierobežošanas pasākumiem var būt "atturoša" jeb "stindzinoša" ietekme (*chilling effect)* jeb, citiem vārdiem, nesamērīgi ierobežojumi var negatīvi ietekmēt, piemēram, to, cik droši cilvēki piedalīsies publiskajās debatēs, nebaidīsies izteikt savu viedokli u.tml.
Tādēļ Eiropas Padome (turpmāk – EP), balstoties uz ECT praksi lietās par naida runu, ir iedalījusi naida runu trijās pakāpēs atbilstoši kaitējumam, ko tā var izraisīt, un ietekmei uz dažādām sabiedrības grupām.

Pirmkārt, EP izšķir (1) tādu naida runu, par kuru ir paredzēta krimināatbildība; (2) naida runu, kas nesasniedz tādu smaguma pakāpi, lai par to paredzētu krimināLo atbildību, bet par kuru ir paredzēta administratīvā vai civiltiesiskā atbildība; un (3) tādu naida runu, kas nav pietiekami kaitīga, lai to varētu ierobežot atbilstoši ECK, bet uz to ir nepieciešams reaģēt ar citiem alternatīviem līdzekļiem, lai to mazinātu.[7]

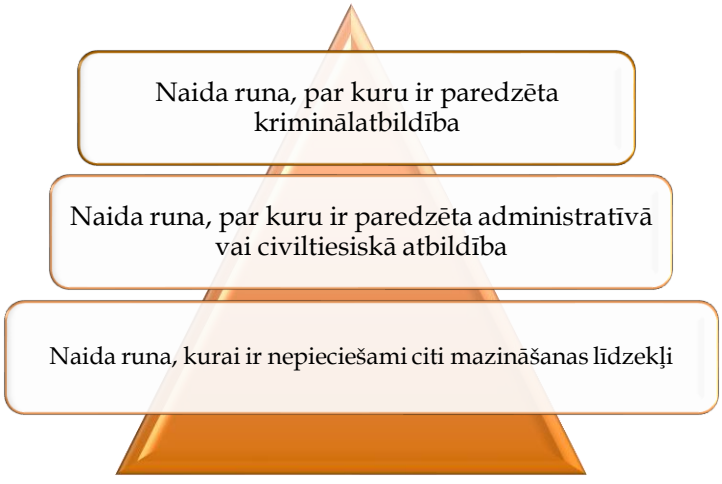

Attēls Nr.1. Naida runa pēc tās kaitīguma pakāpēm,
Eiropas Padomes klasifikācija

[5] Satversmes tiesas 2003.gada 5.jūnija spriedums lietā Nr. 2003-02-0106
[6] Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 6. jūlija spriedums lietā Erbakan v. Turkey (Nr.59405/00)
[7] Council of Europe (2022). Recommendation CM/Rec(2022)161 of the Committee of Ministers to member States on combating hate speech. Appendix to Recommendation CM/Rec(2022)161

Krimināllatbildība ir vissmagākais cilvēka tiesību ierobežošanas veids, tādēļ tā ir piemērojama viskaitīgākajiem jeb ietekmes ziņā bīstamākajiem naida runas veidiem. EP[8] norāda, ka naida runa, par kuru var tikt paredzēta krimināllatbildība, ir, piemēram:

a. publiski aicinājumi uz genocīdu, noziegumiem pret cilvēci vai kara noziegumiem;
b. publiski aicinājumi uz naidu, vardarbību vai diskrimināciju;
c. rasistiski, ksenofobiski, seksistiski un pret LGBTI+ vērsti draudi;
d. rasistiski, ksenofobiski, seksistiski un pret LGBTI+ vērsti publiski aizskārumi atbilstoši Konvencijas par kibernoziegumiem Papildprotokolam par krimināllatbildību par rasistiska un ksenofobiska rakstura darbībām, kas veiktas, izmantojot datorsistēmas (ETS Nr. 189);
e. genocīda, noziegumu pret cilvēci vai kara noziegumu publiska noliegšana, trivializēšana un piekrišana tiem;
f. tāda materiāla apzināta izplatīšana, kas satur augstāk minētās naida runas izpausmes, tostarp idejas, kuru pamatā ir rasu pārākums vai naids.

Administratīvā un civiltiesiskā atbildība par naida runu, kas nav tik kaitīga, lai par to piemērotu krimināllatbildību, var būt paredzēta citos likumos. Piemēram, ja tiek aizskarts cilvēka gods un cieņa vai naida runa izpaužas kā neslavas celšana, par naidu kurinošas simbolikas izmantošanu sabiedriskajās vietās u.tml.

Pie nosacīti "trešās" naida runas kategorijas pieder tādi izteikumi, kas nav pietiekami kaitīgi, lai tiem tiktu piemēroti jebkādi ierobežojumi. Piemēram, tie var būt rupji vai aizspriedumaini izteikumi, kas pārkāpj sociālās uzvedības normas, taču tie nesasniedz tādu smaguma pakāpi, lai par tiem sodītu. Šāda veida izteikumi var prasīt reaģēšanu ar citiem alternatīviem līdzekļiem, piemēram, publisks nosodījums, izglītojoši pasākumi plašākai sabiedrībai, kas veicina iecietību un cieņu vienam pret otru u.tml.

ECT ir noteikusi vairākus kritērijus, kas ir jāņem vērā, vērtējot naida runas prettieskiskumu. Kritēriji vidū ir, piemēram:
- **izteikumu saturs**;
- **konteksts,** kādā izteikumi ir pausti, piemēram, kāda ir šī brīža sociālā un politiskā situācija, jo tam var būt liela nozīme, kā izteikumi tiks uztverti sabiedrībā vai kāda tiem var būt ietekme;
- kāds ir konkrēto izteikumu **izplatīšanas veids** un **auditorijas aptvere**, ko tie ir sasnieguši;
- kāda ir izteikuma **autora nostāja** un **nolūks** jeb kāpēc cilvēks izplata savus vēstījumus – piemēram, vai cilvēks to dara mērķtiecīgi ar zināmu regularitāti;
- kāds ir izteikuma **autora statuss** - vai tas ir zināms politiķis, amatpersona, blogeris vai viedokļa līderis, kura teiktajam būs lielāka nozīmē sabiedrības acīs/ietekme.

[8] Council of Europe (2022). Recommendation CM/Rec(2022)161 of the Committee of Ministers to member States on combating hate speech. Appendix to Recommendation CM/Rec(2022)161, p. 8

- kāda ir izteikumu **iespējamā ietekme**, piemēram, naida kurināšanas kontekstā, vai izteikumi tieši vai netieši palielina etniskos konfliktus vai starpetniskā naida pieaugumu.
Vienlaikus jāuzsver, ka visi šie faktori ir jāvērtē kopsakarā.[9]

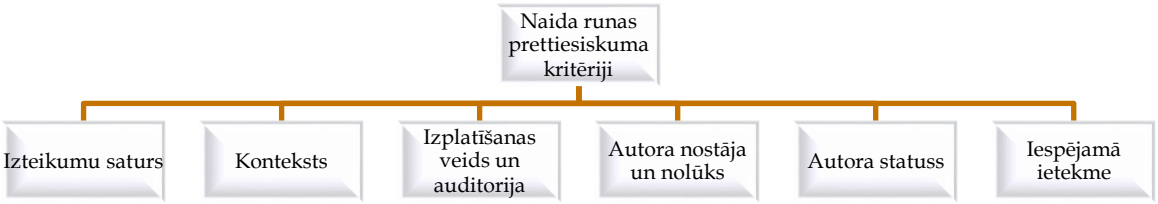

Attēls Nr. 2. Naida runas prettiesiskuma kritēriji atbilstoši ECT

1.2. Eiropas Savienības iniciatīvas interneta naida runas ierobežošanā

Eiropas Komisija (turpmāk EK) un Eiropas Parlaments pēdējos gados ir spēruši nozīmīgus soļus, lai reaģētu uz izaicinājumiem saistībā ar tiešsaistes naida runas ierobežošanas jautājumiem, kas ir aktuāla problēma visām Eiropas Savienības (turpmāk - ES) dalībvalstīm.

Jau gandrīz astoņus gadus ES teritorijā darbojas ES Rīcības kodekss cīņai pret nelikumīgiem naidīgiem izteikumiem tiešsaistē.[10] 2016. gadā EK nāca klajā ar iniciatīvu par nelikumīgas naida runas novēršanu, kuru sākotnēji parakstīja lielākie sociālie tīkli, kas darbojas ES teritorijā – Facebook, Twitter, Youtube un Microsoft. Vēlāk kodeksam pievienojās Instagram, Snapchat, Dailymotion (2018. gadā), Jeuxvideo.com (2019. gadā), TikTok (2020. gadā) un LinkedIn (2021. gadā). 2022. gadā kodeksam pievienojās Viber un Twitch.

Rīcības kodeksa pieņemšana tikusi uztverta pozitīvi kā paralēla cīņa ar naida runu iepretim tiesvedībām. Šie pasākumi ir arī raisījuši bažas par iespējamiem vārda brīvības ierobežojumiem, jo tie pieprasa tiešsaistes platformām pieņemt lēmumus par satura tiesiskumu, bieži vien paļaujoties uz automatizētām sistēmām.

Vienošanās ietvaros interneta kompānijām ir jāizstrādā lietošanas noteikumi, kas aizliedz naida runu, kā arī ziņošanas sistēma, ar kuras palīdzību tiek izskatītas sūdzības par saturu, kas pārkāpj šos noteikumus. Kompānijām ir jāizskata sūdzības

[9] Council of Europe (2022). Recommendation CM/Rec(2022)161 of the Committee of Ministers to member States on combating hate speech. Appendix to Recommendation CM/Rec(2022)161
[10] The EU Code of conduct on countering illegal hate speech online

24 stundu laikā un jādzēš vai jāierobežo piekļuve saturam, kurā ir konstatēta naida runa. Tāpat kompānijas ir apņēmušās regulāri apmācīt savus darbiniekus, kas izskata sūdzības, un sadarboties ar nevalstiskajām organizācijām, tostarp paplašinot savu t.s. uzticamo ziņotāju jeb signalizētāju (Trusted flagger) tīklu.

Kopš ES Rīcības kodeksa pieņemšanas sociālie tīkli ir uzlabojoši vadlīniju, lietošanas noteikumu saturu, ar kuru tiek aizliegta prettiesiska naida runa, gan paplašinot aizsargājamās pazīmes, gan konkretizējot piemērus. Visās platformās ir aizliegts saturs, kas kūda uz vardarbību un naidu pret personām vai grupām, balstoties uz tādām pazīmēm kā "rase", etniskā piederība, reliģiskā pārliecība, dzimums, vecums, invaliditāte, seksuālā orientācija u.c. Kompānijas ir arī palielinājušas darbinieku skaitu, kas izskata prettiesisku saturu arvien lielākā skaitā valodu.

Līdz ar Rīcības kodeksa ieviešanu, vairāki sociālie tīkli radījuši īpašu ziņošanas sistēmu tieši "uzticamiem ziņotājiem" un šādā veidā iesniegtajām sūdzībām pievērš īpašu uzmanību. Saturu, par kuru ziņo uzticamie ziņotāji, automātiski nedzēš un tiem nepiemēro atšķirīgus standartus salīdzinājumā ar saturu, par kuru ziņo citi lietotāji. Taču lielākas precizitātes dēļ satura vērtētāji "uzticamo ziņotāju" norādītajam saturam piešķir prioritāti.

No uzticamiem ziņotājiem lielākā daļa ir nevalstiskās organizācijas, akadēmiskas iestādes, kurām ir ilglaicīga pieredze, strādājot ar naida runas ierobežošanu nacionālā un starptautiskā līmeni. Atsevišķi sociālie tīkli ir publicējuši informāciju par nosacījumiem, saskaņā ar kuriem iestādes, nevalstiskās organizācijas un indivīdi kvalificējas "uzticama ziņotāja" statusam.[11]

Pēc Latvijas Cilvēktiesību centra pieredzes šīm organizācijām ir jāpārzina nacionālie un starptautiskie tiesību akti, kas attiecas uz naida runu/kurināšanu, nacionālo un starptautisko tiesu prakse, kopumā ir jābūt pieredzei, kas apliecina organizācijas kompetenci šajos jautājumos. Liela daļa šo organizāciju ir iesaistītas dažādu sabiedrības grupu, t.sk. tiesībaizsardzības iestāžu pārstāvju izglītošanā un konsultēšanā, juridiskās palīdzības sniegšanā naida noziegumos cietušajiem. Liela daļa organizāciju ziņo par naidīgu saturu, kas vērsts pret indivīdiem un grupām pēc dažādām pazīmēm, atsevišķas organizācijas savukārt specializējas ziņošanā par naida runu pret indivīdiem, kopienu, kuru tās pārstāv (piemēram, romi, LGBTI+ u.c.). 2023. gada februārī Metas (Facebook, Instagram) "uzticamo ziņotāju" programmā bija iekļautas 465 sabiedriskās un cilvēktiesību organizācijas no 122 valstīm. Daļa no tām ir nacionāla līmeņa organizācijas, daļa – reģionālas, kas aptver virkni valstis. [12]

ES daļa organizāciju ir Starptautiskā tīkla pret kibernaidu (International Network against Cyberhate) dalīborganizācijas. Latvijā "uzticama ziņotāja" statuss ir divām NVO, no kurām viena ir Latvijas Cilvēktiesību centrs.

Lai gan 2016. gadā panāktā vienošanās ar interneta kompānijām ir brīvprātīga, Rīcības kodeksa izpilde tiek vērtēta Eiropas Komisijas organizētā naida runas

[11] Sk., piemēram, About the YouTube Priority Flagger program
[12] Internews (2023). Safety at Stake. How to Save Meta's Trusted Partner Programme, p.4.

monitoringā. Monitorings tiek veikts sadarbībā ar organizāciju tīklu dažādās ES valstīs atbilstoši noteiktai metodoloģijai. Līdz 2023. gada beigām ir notikuši astoņi naida runas monitoringi, kā arī septiņu monitoringu rezultāti ir publicēti .

Monitoringa dati liecina, ka kopš pirmā monitoringa interneta kompāniju reaģēšanas ātrums uz ziņoto naida runas saturu ir būtiski uzlabojies. Piemēram, 2016. gadā Twitter 24 stundu laikā izskatījis tikai 20% ziņotā satura, bet 2021. gadā – 80%. Facebook no 45% 2016. gadā uzlabojis savu reaģēšanu līdz 80% 2021. gadā. Arī dzēstā satura īpatsvars ir būtiski palielinājies. Piemēram, 2016. gadā Facebook dzēsa 28,3% ziņotā satura, Youtube – 48,5%, Twitter – 19,1%, savukārt 2021. gadā Facebook dzēsa 70,2%, Youtube, 58,6%, Twitter – 49,8% ziņotā satura.

2021. gadā EK organizētā naida runas monitoringā piedalījās 35 organizācijas no 22 ES dalībvalstīm, no tām lielākā daļa bija NVO, atsevišķās valstīs arī akadēmiskas institūcijas, kā arī valsts iestādes – nacionālā vienlīdzības institūcija (Beļģija), Iekšlietu ministrija (Spānija). Latvijas Cilvēktiesību centrs ir viena no organizācijām, kas kopš 2017. gada piedalās monitoringā no Latvijas. Dzēstā satura īpatsvars Latvijā ir bijis vidēji 65–68%. Monitoringa rezultāti liecina, ka dzēšanas īpatsvars ir atkarīgs no naidīgā satura smaguma pakāpes – vidēji tiek dzēsti 80–85% satura, kas aicina uz vardarbību pret dažādām grupām, savukārt saturs, kurā lietoti dažādu grupu aizskaroši izteikumi vai attēli, tiek dzēsts 55–60% gadījumu. Dati arī liecina, ka saturs, par kuru tiek ziņots, izmantojot uzticama ziņotāja statusu, tiek dzēsts vidēji par 16% biežāk nekā tad, ja par to ziņo "parasts" lietotājs.

Monitoringā sociālajiem tīkliem visbiežāk ziņo par naida runu uz rases/etniskās piederības pamata, seksuālās orientācijas, ksenofobijas, reliģiskās piederības pamata. Pēc monitoringu rezultātiem vien nevar spriest par to, pēc kurām pazīmēm naida runa ir visizplatītākā, jo šīs tendences bieži svārstās atkarībā no aktuālajiem jautājumiem ES kopumā un atsevišķi katrā valstī, tomēr kopumā tās atbilst visplašāk izplatītiem naida runas pamatiem. Sociālie tīkli atzīst, ka naida runas identificēšanai un dzēšanai tiek izmantoti ne tikai cilvēkresursi, bet arī mākslīgā intelekta rīki. Šāda pieeja neapšaubāmi palīdz apstrādāt lielu informācijas daudzumu, tomēr prakse rāda, ka algoritmi nespēj uztvert kontekstu, kas ir nozīmīgs, lai identificētu naida runu vai tieši otrādi – lai saprastu, ka tā nav naida runa. Dažiem sociālajiem tīkliem, piemēram, Facebook, ir radīta sūdzību un dzēsta satura pārsūdzības sistēma, kad lietotājs – gan tas, kurš ziņo, gan tas, kura saturs tika dzēsts, – var apstrīdēt satura izvērtēšanas rezultātus. Facebook 2020. gadā ir izveidojis Uzraudzības padomi, kas izskata atsevišķus gadījumus, kurā lietotāji apstrīdējuši satura izvērtēšanas rezultātu.

Digitālo pakalpojumu tiesību akts

Cita nozīmīga Eiropas Savienības iniciatīva naida runas mazināšanai interneta vidē ir saistīta ar Digitālo pakalpojumu tiesību akta (turpmāk - DPA) pieņemšanu 2022. gada 16. novembrī. Šis tiesību akts pilnā apmērā stājies spēkā 2024. gada februārī.

DPA uzsver, ka ļoti lielās platformās nelikumīga un kaitīga satura izplatīšana rada īpaši augstu risku, tāpēc uz tām attieksies īpaši pienākumi. Šīm platformām, kuras

sasniedz vairāk nekā 10% no 450 miljoniem patērētāju ES, būs jāievēro noteikumi par obligātiem riska novērtējumiem, riska mazināšanas pasākumiem, neatkarīgām revīzijām un ieteikumu sistēmu (proti, algoritmu, kas nosaka, kādu saturu lietotāji redz) caurskatāmību. Tādā veidā DPA palīdzēs cīnīties pret kaitīgu saturu (kas ne vienmēr ir nelikumīgs) un dezinformācijas izplatīšanu.

Katrai ES dalībvalstij jāieceļ/jāievēl Digitālo pakalpojumu koordinators (turpmāk – DPK), kurš ir atbildīgs par visiem jautājumiem, kas saistīti ar DPA piemērošanu un izpildi attiecīgajā valstī. Saskaņā ar DPA 19. panta otro daļu DPK būs tiesības piešķirt "uzticama ziņotāja" statusu, ja pretendents ir pierādījis savu atbilstību šādiem nosacījumiem: (a) tam ir īpašas zināšanas un kvalifikācija nelikumīga satura atklāšanai, identificēšanai un ziņošanai par to; (b) tas pārstāv kolektīvas intereses un ir neatkarīgs no visām tiešsaistes platformām; (c) tas veic savu darbību, lai laicīgi, rūpīgi un objektīvi iesniegtu paziņojumus. Saskaņā ar DPA "uzticamiem ziņotājiem" plānots uzlikt par pienākumu reizi gadā iesniegt detalizētu pārskatu par tiešsaistes platformām ziņoto saturu un iznākumu. Uz "uzticama ziņotāja" statusu varēs pretendēt valsts iestādes, NVO, privātas institūcijas, taču ne indivīdi.

Virknē ES dalībvalstu NVO, kas ilglaicīgi veikušas naida runas monitoringu, šīs prasības izraisījušas zināmas bažas. NVO, pateicoties EK koordinējošai lomai ar tiešsaistes platformām, ir palīdzējušas platformām reaģēt uz naida runu internetā. 2021. gadā 21 NVO paziņojumā Eiropas Komisijai un Eiropas Parlamentam[13] aicināja arī Eiropas Komisiju neatkarīgi no valsts piešķirt NVO "uzticama ziņotāja" statusu, tādējādi saglabājot to neatkarību. Pastāv arī bažas, ka atsevišķos nacionālos un starptautiskos kontekstos koordināciju un sadarbību starp uzticamiem ziņotājiem un DPK varētu uztvert kā valsts iejaukšanos NVO darbībā. Vienlaikus nepieciešamība iesniegt detalizētu pārskatu uzliks NVO nesamērīgas prasības cilvēkresursu, tehnisko un finanšu resursu ziņā, jo tie galvenokārt pieejami no starptautiskajiem avotiem.

ES turpinās diskusijas par EK iniciatīvu, kas paredz ES definēto noziegumu uzskaitījumā iekļaut naida runu un naida noziegumus.[14] Tā paredzētu, ka būtu jāpapildina Līgumā par Eiropas Savienības darbību sniegtais noziegumu uzskaitījums, lai tādējādi varētu paredzēt visās ES dalībvalstīs piemērojamu kopīgu noteikumu minimumu par noziedzīgo nodarījumu un sankciju noteikšanu.

1.3. Latvijas tiesiskais regulējums

Latvijas tiesību aktos naida runai ir noteiktas dažādas sankcijas. Piemēram, Krimināllikumā (turpmāk - KL) ir vairāki panti, kuros ir paredzēta atbildība par tādiem naida runas veidiem kā:

- aicinājums uz genocīdu (71.[1] pants),

[13] Statement from Trusted Flaggers on the Digital Services Act negotiations, 31.03.2021.
[14] Eiropas Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam un padomei, Iekļaujošāka un aizsargājošāka Eiropa: ES noziegumu jomu saraksta paplašināšana, tajā iekļaujot naida runu un naida noziegumu, 2021

- genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma publisku slavināšanu vai īstenotā genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma, tai skaitā PSRS vai nacistiskās Vācijas īstenotā genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma pret Latvijas Republiku un tās iedzīvotājiem, publisku slavināšanu, noliegšanu, attaisnošanu vai rupju noniecināšanu (74.[1] pants),
- nacionālā, etniskā, "rasu", vai reliģiskā naida izraisīšana (78. pants),
- sociālā naida vai nesaticības izraisīšana atkarībā no personas dzimuma, vecuma, invaliditātes vai jebkuru citu pazīmju dēļ (150. pants).

Latvijā līdz šim vairākums ierosināto kriminālprocesu pēc augstāk minētiem KL pantiem ir saistīti ar naida runu internetā.

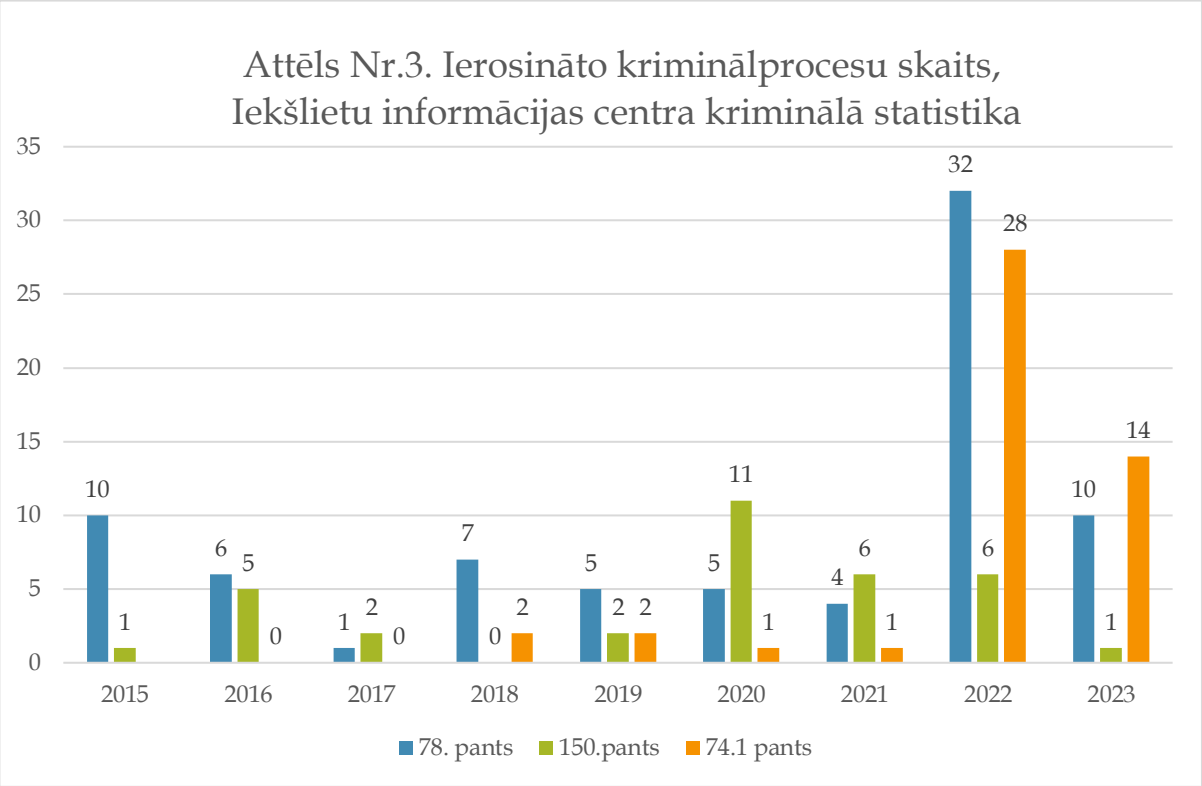

Vislielākais ierosināto kriminālprocesu skaits pēc KL 74.[1] un 78. pantiem pieaugums notika 2022. gadā saistībā ar Krievijas kara iebrukumu Ukrainā.

Saskaņā ar Iekšlietu ministrijas Informācijas centra statistiku[15], 2022. gadā ierosināti 32 kriminālprocesi pēc KL 78. panta, 6 kriminālprocesi pēc 150. panta un 28 kriminālprocesi pēc 74.[1] panta, savukārt 2023. gadā – 10 kriminālprocesi pēc KL 78. panta, 1 pēc 150. panta un 14 pēc 74.[1] panta.

Saskaņā ar Valsts drošības dienesta (turpmāk – VDD) 2022. gada pārskatu, dienests uzsāka 26 kriminālprocesus saistībā ar personu publiskiem izteikumiem, kuros saskatīja kara noziegumu attaisnošanas un slavināšanas pazīmes (KL 74.[1] pants). 16 no minētajiem kriminālprocesiem VDD vienlaikus vērtēja arī šo personu

[15] Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs, Kriminālā statistika 2022., 2023.gads

aktivitātes, kas ir vērstas uz naida un nesaticības izraisīšanu pret latviešiem vai ukraiņiem (KL 78. pants).[16]

Saskaņā ar Valsts policijas 2022. gada pārskatu[17], ir reģistrēti 6 noziedzīgi nodarījumi pēc KL 74.[1] panta, 8 – pēc 74.[1] panta, 6 - pēc 150. panta. Policijā reģistrētie notikumi galvenokārt saistīti ar dažādiem naidu kurinošiem uzrakstiem uz ēku fasādēm, interneta vidē paustiem komentāriem un izvietotiem video materiāliem;2022. gada notikumi pamatā saistīti ar Krievijas uzsākto karu Ukrainā.

2023. gadā Valsts policija ieviesa t.s. "interneta policistu" ar mērķi pastiprināt arī naida runas uzraudzību internetā, taču "interneta policistu" kompetencē ietilpst plašāka kibernoziegumu uzraudzība.

Latvijā ir paredzēti arī administratīvo pārkāpumu sodi par atsevišķām naida runas izpausmēm. Piemēram, Administratīvo sodu likumā par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 13. pantā ir noteikta atbildība par totalitāro režīmu (PSRS un nacistiskās Vācijas) simbolu izmantošanu publiskā vietā, izņemot gadījumus, kad to izmantošanas mērķis nav saistīts ar totalitāro režīmu slavināšanu vai izdarīto noziedzīgo nodarījumu attaisnošanu vai tos izmanto izglītojošiem, zinātniskiem vai māksliniecisķiem mērķiem. Jāatzīmē, ka 2023. gadā šī panta piemērošanas prakse lietās, kas ir saistītas ar PSRS simbolikas izmantošanu, rāda, ka ar publisko vietu tiek izprasta arī interneta vide, ja konkrētais saturs ir pieejams neierobežotam cilvēku skaitam.[18]

Likumā "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" ir noteikts aizliegums:

- sludināt vardarbību, naidu, nacisma vai komunisma ideoloģiju;
- propagandēt karu, kā arī slavēt vai aicināt izdarīt noziedzīgus nodarījumus un citus likumpārkāpumus;
- izmantot, arī stilizētā veidā, bijušās PSRS, bijušo PSRS republiku un nacistiskās Vācijas karogus, to bruņoto spēku un likumības un kārtības uzturēšanas orgānu (represīvo iestāžu) izmantoto piederību identificējošo apģērbu (formas tērpus), šā apģērba elementus, kuru kopums (apģērba gabali, aksesuāri, atpazīšanas zīmes, kokardes, uzpleči, aprīkojums) pēc to vizuālā izskata nepārprotami ļauj identificēt minētos bruņotos spēkus vai represīvās iestādes, ģerboņus un himnas, nacistisko svastiku, SS zīmes, Georga lentes un padomju simbolus — sirpi un āmuru līdz ar piecstaru zvaigzni —, izņemot gadījumus, kad to izmantošanas mērķis nav saistīts ar totalitāro režīmu slavināšanu vai izdarīto noziedzīgo nodarījumu attaisnošanu vai tos izmanto izglītojošiem, zinātniskiem vai māksliniecisķiem mērķiem;
- popularizēt un slavināt nacistiskā un komunistiskā režīma ideoloģiju saturošus notikumus, tai skaitā šo ideoloģiju pārstāvošu personu dzimšanas dienas, kauju un uzvaru atceres dienas, brīvu un neatkarīgu valstu teritoriju vai to daļu okupāciju slavināšanas dienas, izņemot gadījumus, kad šā pasākuma

[16] Valsts drošības dienesta 2022. gada pārskats
[17] Valsts policija (2023). Valsts policijas 2022.gada pārskats. Naida noziegumi, 33.lpp.
[18] Rus.lsm.lv, Не важно когда отправили поздравительную открытку, важно, что в ней — полиция о переписке 9 мая

mērķis nav saistīts ar totalitāro režīmu slavināšanu vai izdarīto noziedzīgo nodarījumu attaisnošanu vai tos izmanto izglītojošiem, zinātniskiem vai mākslinieciskiem mērķiem;
- izmantot militāru agresiju un kara noziegumus identificējošā stilistikā lietotus simbolus, izņemot gadījumus, kad nav mērķa šos noziegumus attaisnot vai slavināt.

Līdzīgas normas ir iekļautas arī Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likumā.

Administratīvas atbildības likuma 21. panta 5. punkts noteic, ka "naids pret tādām personas atšķirīgām iezīmēm kā "rase", reliģiskā pārliecība, nacionālā piederība vai citas skaidri nosakāmas personas atšķirīgās iezīmes" ir atbildību pastiprinošs apstāklis. Pēdējo gadu laikā gan Valsts policija un Tiesībsargs[19], gan atsevišķi eksperti ir rosinājuši noteikt administratīvo atbildību par naida runu, to pamatojot ar faktu/novērojumu, ka liela daļa interneta komentētāju, kas ar naidpilniem izteikumiem vērsušies pret mazaizsargātām grupām, ir palikuši nesodīti, tādējādi raisot nesodāmības sajūtu, un skaidrojot, ka krimināla atbildība būtu piemērojama tikai smagākajās lietās.

Sankcijas par naida kurināšanu plašsaziņas līdzekļu saturā ir paredzētas šīs jomas regulējošos tiesību aktos. Saskaņā ar likuma par Presi un citiem masu informācijas līdzekļiem- 7. pantu ir aizliegts publicēt informāciju, kas, cita starpā, propagandē "rasu", nacionālo vai reliģisko pārākumu un neiecietību. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma (turpmāk – EPLL) 26. panta 3. punkts noteic, ka elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmās un raidījumos nedrīkst ietvert: mudinājumu uz vardarbību vai naida kurināšanu vai aicinājumu diskriminēt kādu personu vai personu grupu dzimuma, "rases" vai etniskās izcelsmes, valstspiederības, reliģiskās piederības vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai jebkuru citu motīvu dēļ. Tāpat likums uzliek atbildību video koplietošanas platformas pakalpojuma sniedzējiem veikt piemērotus pasākumus, lai pasargātu sabiedrību no tādiem raidījumiem un lietotāju veidotiem video un audiovizuāliem komerciāliem paziņojumiem, kuru saturs var apdraudēt plašāku sabiedrību un kuri satur kūdīšanu uz vardarbību un naida kurināšanu pret kādu personu vai personu grupu jebkura ES Pamattiesību hartas 21. pantā vai ECK 14. pantā minētā iemesla dēļ (23.^{6} pants). Likuma 21.^{3} pants paredz aizliegumu izplatīt citas ES dalībvalsts vai EEAZ valsts elektroniskā plašsaziņas līdzekļa audiovizuālo pakalpojumu pēc pieprasījuma, ja šis pakalpojums apdraud sabiedrisko kārtību, t.sk. cīņu pret naida kurināšanu rases, dzimuma, reliģijas, valstspiederības vai etniskās piederības dēļ.

EPLL prasību izpildi elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos veic Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome (turpmāk - NEPLP). Tās monitoringa departaments veic mediju satura monitoringu, vērtējot iespējamus naida kurināšanas, aicinājumu uz vardarbību un karu un valsts drošību apdraudoša satura

[19] LR Tiesībsargs (2023). Par kritērijiem administratīvās atbildības piemērošanā par naida runu, 31.05.2023. Nr. 1-5/141, https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2023/06/par-kriterijiem-administrativas-atbildibas-piemerosana-par-naida-runu.pdf

demonstrēšanas gadījumus Latvijā izplatītajās programmās. Bloķējot pieeju dažādām interneta vietnēm Krievijā, kā arī aizliedzot retranslēt Krievijas TV programmas, NEPLP vairākkārt līdzās nacionālās drošības apsvērumiem, kā iemeslu arī norādīja nacionālā naida kurināšanu.

2022. gada 1. martā darbību uzsāka Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombude, kas pārrauga sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu sniegto pakalpojumu atbilstību Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likumiem, darbības principiem, ētikas kodeksiem un vadlīnijām. Ombude Anda Rožukalne savā praksē ir uzskatījusi vairākas lietas saistībā ar naida runas saturu sabiedriskajos medijos. Visi ombudes atzinumi ir publiski pieejami.

Viens no mediju pašregulācijas mehānismiem ir 2018. gadā izveidotā biedrība "Latvijas mediju ētikas padome", kura apvieno dažādas mediju nozares asociācijas un uzņēmumus. Tā ir pieņēmusi Ētikas kodeksu[20], kas paredz, ka "plašsaziņas mediji rūpējas, lai publicētajos materiālos un lasītāju komentāros nebūtu naida runas, aicinājumu uz vardarbību un citas likumā aizliegtās darbības. Konstatējot šādas neatbilstības, tās ir pēc iespējas ātri jānovērš, tai skaitā ieviešot pašregulācijas mehānismus." Ētikas kodeksu uzrauga Ētikas padome, izskatot sūdzības par mediju izdarītiem ētikas pārkāpumiem, kā arī mediju, mediju uzņēmumu un žurnālistu sūdzības par iespējamiem ētikas pārkāpumiem mediju vai vārda brīvības ierobežojuma gadījumā.

Rezumējot pārskatu par Latvijas tiesisko regulējumu naida runas ierobežošanai ir secināms, ka zināma loma tā attīstībai bija ES tiesību aktiem cīņai pret naida runu, kā arī izaicinājumiem, kas skar apdraudējumus valsts drošībai pēc Krievijas uzbrukuma Ukrainai un centieniem ierobežot Krievijas propagandas saturu.

[20] Biedrības "Latvijas Mediju ētikas padome" Ētikas kodekss

2. Naida runas monitorings

2.1. Monitoringa metodoloģija

Šī pētījuma nolūkiem Latvijas Cilvēktiesību centrs ir apkopojis naida runas monitoringa datus, kas ir veikts dažādās interneta vietnēs laika posmā no 2021. gada janvāra līdz 2023. gada novembrim. Monitoringā tika iekļauti lielākie globālie sociālie tīkli – Facebook, Twitter (X), Youtube, TikTok, Instagram, kā arī Latvijas interneta ziņu portāli – Delfi.lv, Rus.Delfi.lv, Tvnet.lv, RusTvnet.lv, Apollo.lv, Nra.lv, Neatkariga.nra.lv, LA.lv, Jauns.lv, TV3.lv, Lsm.lv, Rus.Lsm.lv, Sportacentrs.com.

Monitoringa uzdevums bija:

1. **identificēt naida runu Latvijas interneta lietotāju saturā/komentāros;**
2. **izpētīt naida runas tendences (pamatus, izpausmes);**
3. **pārbaudīt, kā darbojas vietnēs pieejamie ziņošanas rīki, un noskaidrot, vai naida runas saturs tiek dzēsts/ierobežots.**

Monitoringa rezultāti par naida runas tendencēm ir apkopoti, ņemot vērā identificēto naida runu gan sociālajos tīklos, gan Latvijas ziņu portālos. Savukārt rezultāti par to, kā vietnes reaģē uz naida runu, pārskatāmi ir apkopoti tikai par sociālajiem tīkliem. Tas ir saistīts, pirmkārt, ar to, ka atšķirībā no globālajiem sociālajiem tīkliem, Latvijas ziņu portāliem nav vienota pieeja, kādā veidā lietotāji var ziņot par naida runas saturu to administratoriem. Ne visos ziņu portālos ir lietošanas noteikumi, kas aizliedz naida runu, kā arī lietotājiem pieejami ziņošanas rīki. Lai noskaidrotu portālu pieeju naida runas ierobežošanā, LCC tiem izsūtīja e-pasta vēstuli ar aicinājumu paskaidrot, kādi pasākumi tiek veikti viņu platformās, lai ierobežotu naida runu lietotāju publicētajā saturā. Atbildes sniedza tikai trīs portāli – lsm.lv, rus.lsm.lv un la.lv. Otrkārt, monitoringa veikšanas laikā atsevišķos Latvijas ziņu portālos ir notikušas funkcionālas izmaiņas saistībā ar ziņošanas iespējām par prettiesisku saturu, piemēram, vairākos portālos tika likvidēta vai uz laiku slēgta lietotāju komentēšanas funkcija.

Naida runas saturs tika identificēts saskaņā ar Eiropas Padomes definīciju, ECT, ES Padomes Pamatlēmumu par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm un nacionālo tiesu praksi.

Identificēta naida runa tika sagrupēta atbilstoši dažādām pazīmēm (pamatiem):

Rasisms (naids/neiecietība uz ādas krāsas pamata)
Naids uz tautības/etniskās[21] vai nacionālās izcelsmes[22] pamata
Ksenofobija (naids pret bēgļiem, patvēruma meklētājiem, imigrantiem)
Naids uz reliģiskās pārliecības pamata
Naids pret LGBT+ personām (pret gejiem, lesbietēm, transpersonām un citiem LGBT+ kopienas locekļiem)
Naids uz dzimuma pamata
Naids pret kādu citu sociālo grupu (cilvēki ar invaliditāti, pēc vecuma, u.c.)

Identificēta naida runa tika sagrupētā atbilstoši dažādām izpausmēm:

Aicinājumi uz vardarbību, slepkavībām vai to attaisnošana
Kara noziegumu/noziegumu pret cilvēci attaisnošana vai aicinājumi uz tiem
Holokausta noliegšana, attaisnošana, trivializēšana
Aicinājumi uz diskrimināciju
Dehumanizācija
Aizskārumi
Aizspriedumu, vispārināšana/ sazvērestības teoriju izplatīšana baiļu radīšanai

[21] Latviešu valodā kā jēdziena "etniskā piederība" sinonīms parasti tiek lietots jēdziens "tautība".
[22] Personas tiesiska saikne ar valsti, pilsonība

2.2. Naida runas monitoringa rezultāti – tendences

Attēls Nr. 4 Naida runas īpatsvars Latvijas ziņu portālos un sociālajos tīklos

Kopumā no 2021. gada janvāra līdz 2023. gada novembrim, LCC ir identificējis 2414 naida runas gadījumus dažādās interneta vietnēs Latvijas interneta lietotāju veidotajā saturā (vai saistībā ar Latvijas interneta lietotāju veidoto saturu) latviešu un krievu valodās. Lielākā daļa naida runas tika identificēta globālajos sociālajos tīklos Facebook, TikTok, Twitter (X), Youtube un Instagram – 1607. Latvijas ziņu portālos tika identificēti 807 naida runas gadījumi.

Attēls Nr. 5. Naida runas īpatsvars pēc izpausmes veidiem

Pēc izpausmes veidiem gandrīz trešdaļa no visas identificētas naida runas jeb 30% bija aicinājumi uz vardarbību, slepkavībām vai to attaisnošana pret dažādām sabiedrības grupām. 28% bija dažāda veida aizskārumi, 26% - cilvēku grupu dehumanizācija, 8% - aicinājumi uz cilvēku grupu diskrimināciju, 6% - dažādu aizspriedumu izplatīšana, vispārināšana baiļu radīšanai pret noteiktām cilvēku grupām. 2% gadījumu naida runa izpaudās kā kara noziegumu, noziegumu pret cilvēci, tostarp Holokausta noliegšana, attaisnošana, trivializācija vai aicinājumi uz tiem.

50% no visa identificētā naida runas satura bija vērsta pret LGBT+[23] kopienu (45% pret gejiem un lesbietēm, 5% pret transpersonām). 20% gadījumu naida runa bija vērsta pret konkrētu tautību/etnisko vai nacionālo izcelsmi, 18% - ksenofobija, 6% - rasisms (ādas krāsa), 2% - pret reliģisko pārliecību, 1% - naida runa uz dzimuma pamata, bet 3% pret citām sociālām grupām.

Daļā identificēto gadījumu naida runa bija vērsta pret vairākām pazīmēm. Visbiežāk naida runa pret gejiem un lesbietēm ir vienlaicīgi vērsta arī pret transpersonām un sievietēm. Savukārt ksenofobiska naida runa bieži ir vienlaikus vērsta gan pret imigrantiem, bēgļiem, patvēruma meklētājiem, gan pret musulmaņiem, cilvēkiem ar tumšāku ādas krāsu, āfrikāņiem, dažādu tautību pārstāvjiem un sievietēm.

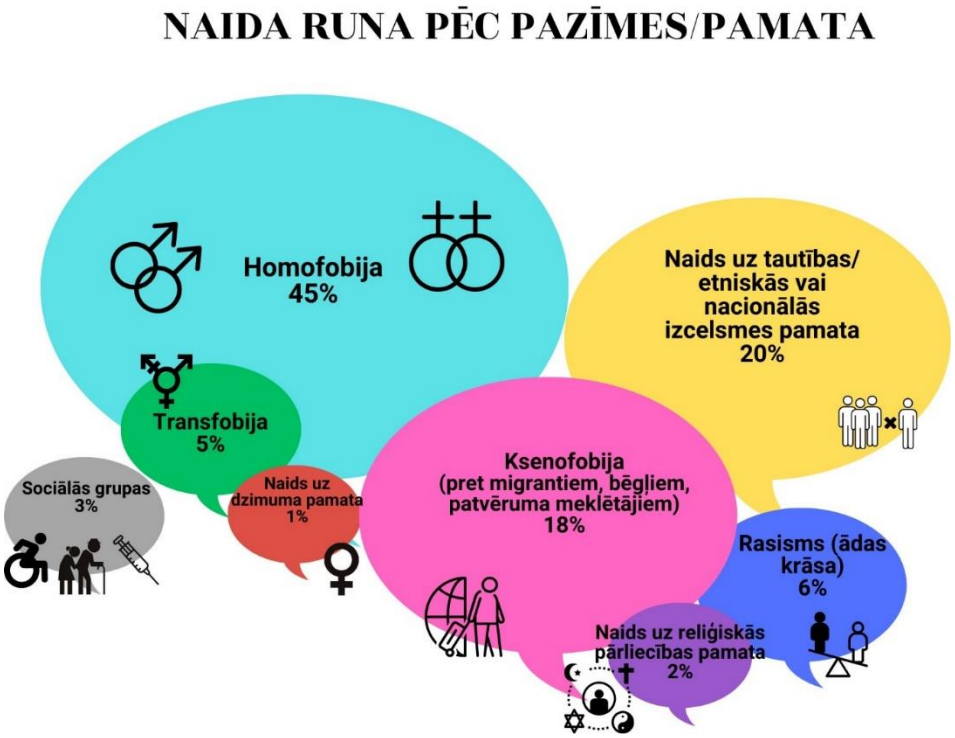

Attēls Nr. 6. Naida runas īpatsvars pēc pazīmes/pamata

[23] LGBT+ apzīmējumā visbiežāk ietilpst lesbietes, geji, biseksuāļi, transpersonas, transeksuāļi, dzimtes kvīri

2.2.1. Naida runa pret LGBT+ personām (homofobija un transfobija)

Attēls Nr. 7. Naida runa pret LGBT+ (pēc izpausmēm)

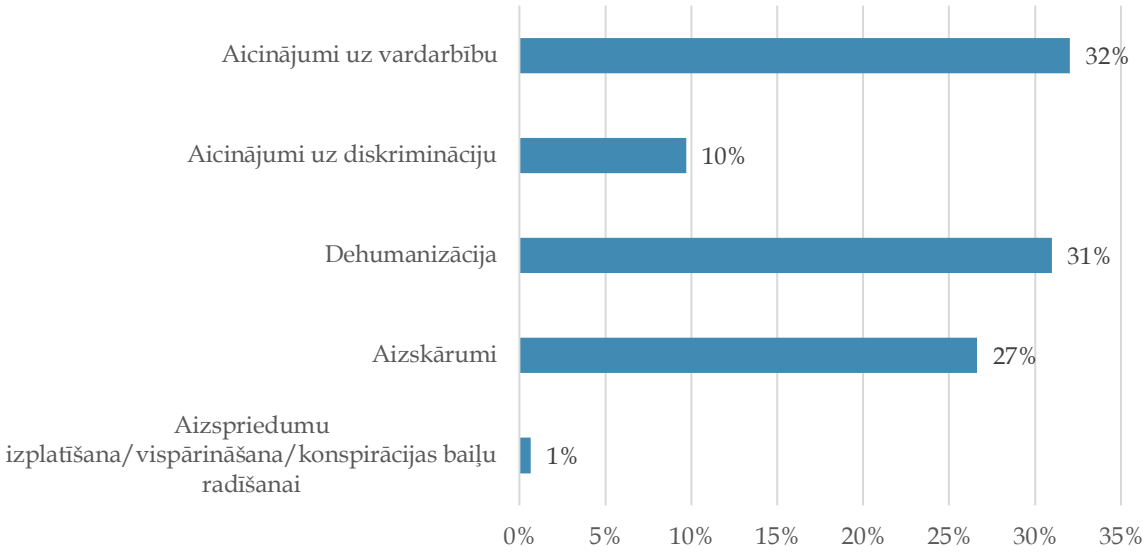

Attēls Nr. 8. Homofobiska naida runa (pēc izpausmēm)

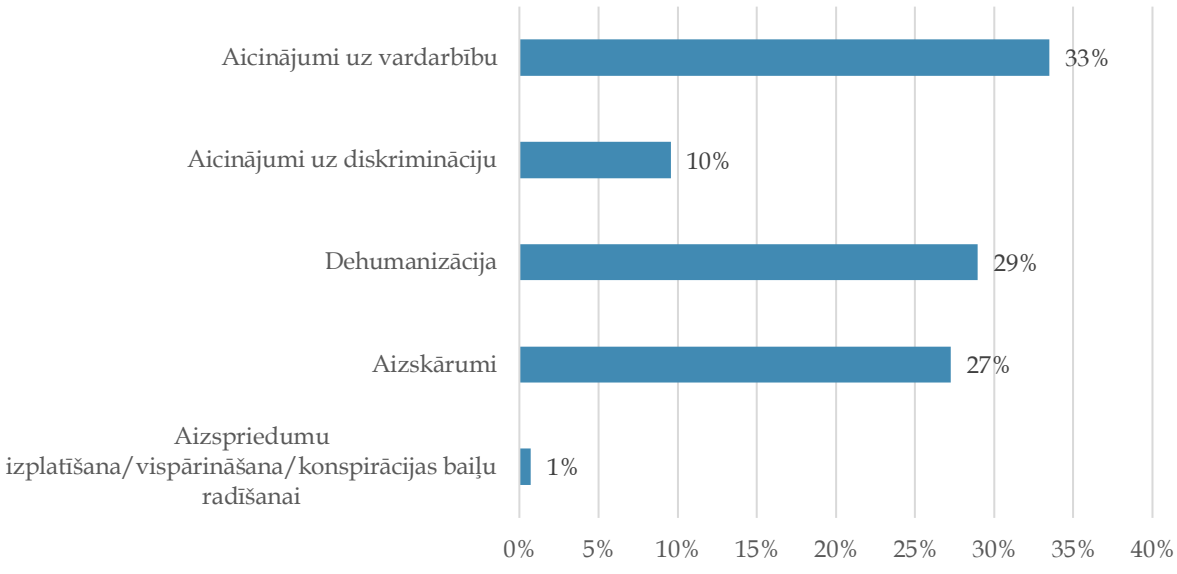

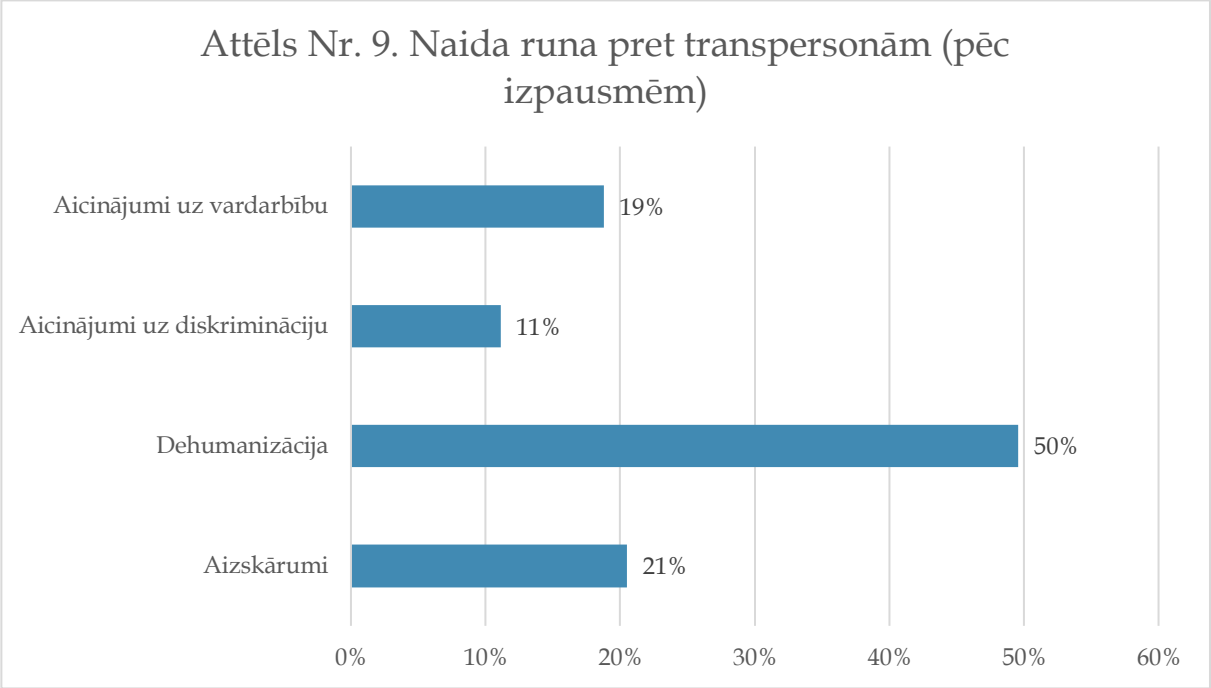

Pret LGBT+ vērsta naida runa tika identificēta 1225 gadījumos (954 – sociālajos tīklos, 271 – Latvijas ziņu portālos). No sociālajiem tīkliem visvairāk šāds saturs tika identificēts TikTok – 586 gadījumi, savukārt ziņu portālos – nra.lv – 75 gadījumi.

Naida runa pret LGBT+[24] kopienas pārstāvjiem vairumā gadījumu ir homofobiska naida runa (vērsta pret gejiem un lesbietēm). Homofobiskai naida runai visvairāk ir raksturīgi aicinājumi uz vardarbību, slepkavībām vai to attaisnošana (33%), dehumanizācija (29%), dažāda veida aizskārumi (27%). Dehumanizācija visvairāk ir raksturīga naida runai pret transpersonām – 50%. 21% naida runas gadījumu pret transpersonām bija aizskārumi, 19% - aicinājumi uz vardarbību, 11% - aicinājumi uz diskrimināciju.

Aicinājumi uz vardarbību pret homoseksuāliem cilvēkiem izpaužas kā "piedāvājumi" homoseksuālus cilvēkus kastrēt, pakārt, nobraukt, noslīcināt, nodedzināt, nomētāt ar akmeņiem, nošaut, uzspridzināt, apspļaudīt, u.tml. Atsevišķos naida runas komentāros atrodams arī detalizētāki "priekšlikumi", piemēram, izsludināt medības pret homoseksuāliem cilvēkiem, rīkot protesta akcijas, lai panāktu likumisku aizliegumu jebkādai LGBT+ kopienas publiskai darbībai, vai sekot Ugandas piemēram, kur atklāta homoseksualitāte var tikt sodīta ar nāvi.

[24] LGBT+ apzīmējumā visbiežāk ietilpst lesbietes, geji, biseksuāļi, transpersonas, transeksuāļi, dzimtes kvīri

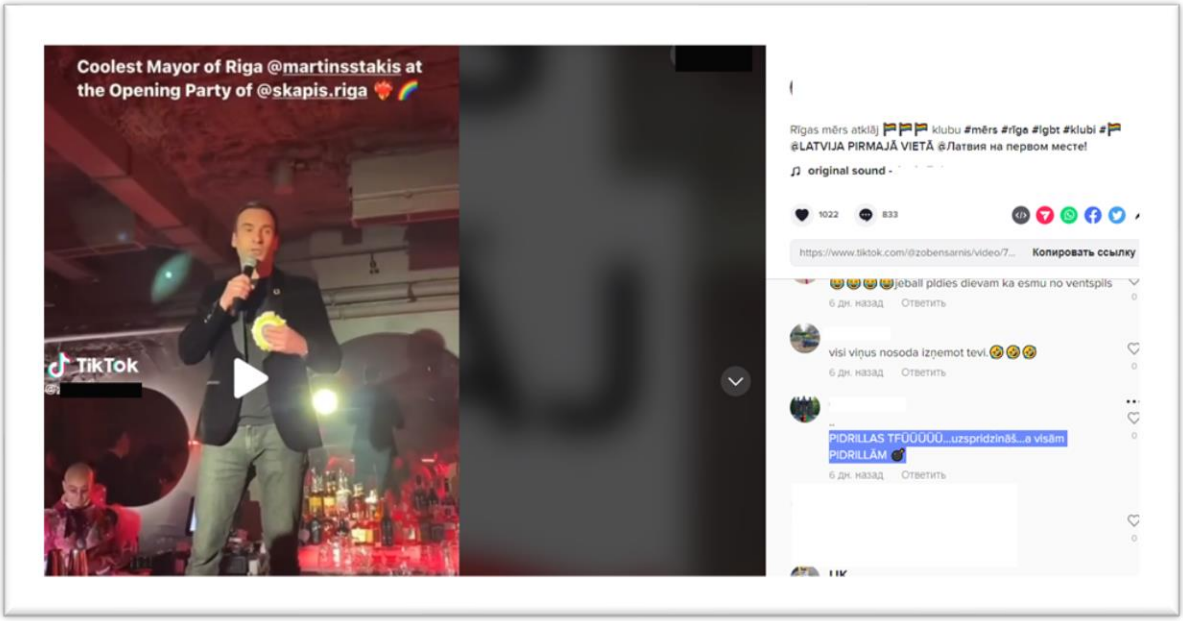

Attēls Nr. 10. Piemērs. *2023. gada martā, toreizējais Rīgas mērs Mārtiņš Staķis piedalījās LGBT+ kopienai draudzīgā naktskluba "Skapis" atklāšanas pasākumā, kas tika apspriests arī sociālajos tīklos un ziņu portālos. Piemēram, zem kāda TikTok lietotāja video, kurā bija ierakstīta M. Staķa runa, tika publicēta virkne komentāru, kuros bija konstatējama naida runa gan pret LGBT+, gan pret pašu Rīgas mēru par atbalstu LGBT+ kopienai. Naida runa saistībā ar šo gadījumu lielākoties izpaudās kā aicinājumi iesprostot un vardarbīgi iespaidot kluba apmeklētājus un Rīgas mēru, kā arī aicinājumi nodedzināt vietas, kurās pulcējas LGBT+ kopienas pārstāvji.*

Reaģējot uz ziņām par naida noziegumiem pret LGBT+, interneta vietņu komentāru autori mēdz attaisnot šādu vardarbību, slavināt uzbrucējus vai draudēt upuriem, ka to varētu atkārtot. Izteikti daudz naida runas, kas attaisno un slavē vardarbību pret LGBT+ vai aicina uz to, parādījās saistībā ar 2023. gada maijā notikušo uzbrukumu diviem LGBT+ kopienas pārstāvjiem no Daugavpils.

Bieža parādība ir arī saukļi, kas zemtekstā vai atklātā veidā vēstī, ka "gejiem Latvijā nav vietas", kā arī aicinājumi homoseksuālus cilvēkus deportēt uz neapdzīvotu salu, izsūtīt uz Sibīriju, izveidot viņiem koncentrācijas nometnes vai gāzes kameras. Naida runas izplatītāji atsaucas arī uz padomju laikiem kā "labu piemēru", jo tolaik homoseksualitāte tika oficiāli uzskatīta par slimību un homoseksuāli cilvēki slēpa savu seksuālo orientāciju.

Dehumanizācija izpaužas kā LGBT+ personu saukšana par necilvēkiem un dzīvniekiem. Homoseksualitāte bieži tiek salīdzināta ar slimību. Piemēram, tiek izteikti aicinājumi homoseksuāliem cilvēkiem labprātīgi iet ārstēties psihiatriskajās slimīcās vai, nosakot piespiedu ārstēšanos, ar varu izolēt viņus no pārējās sabiedrības. Dažkārt komentāros tiek apgalvots, ka homoseksualitāte tiek dēvēta par vienu no seksuālās varmācības veidiem, kā arī pielīdzināta nekrofīlijai, zoofilijai un pedofilijai. Šāda veida komentāros tiek izplatīta ideja, ka homoseksuāli cilvēki vēlas uzspiest savu seksualitāti bērniem, tādējādi, runājot par seksuālo orientāciju, rodas aicinājumi sargāt un aizstāvēt bērnus no homoseksuāliem cilvēkiem.

Aizskārumi izpaužas, piemēram, apsaukājot homoseksuālus cilvēkus gan latviešu, gan krievu lamu vārdos. Savukārt aicinājumi uz diskrimināciju izpaužas, piemēram, kā aicinājumi izolēt LGBT+ no pārējiem sabiedrības locekļiem, izraidīt no valsts vai neielaist valstī, piespiedu ievietošana psihiatriskajās slimnīcās u.tml. Aicinājumi uz diskrimināciju parādās diskusijās par to, ka nekādā gadījumā nedrīkst legalizēt homoseksuālu pāru laulības un partnerattiecības. Izskan aicinājumi atstādināt no vadošiem valsts amatiem homoseksuālus cilvēkus un citus darbiniekus, kas atklāti pauž savu atbalstu LGBT+ kopienai. Šādu apgalvojumu pamatā ir ideja, ka homoseksuāli cilvēki ir valsts ienaidnieki, kuri grib to iznīcināt. Aicinājumi uz geju un lesbiešu diskrimināciju dažkārt mijas ar aicinājumiem uz vardarbību.

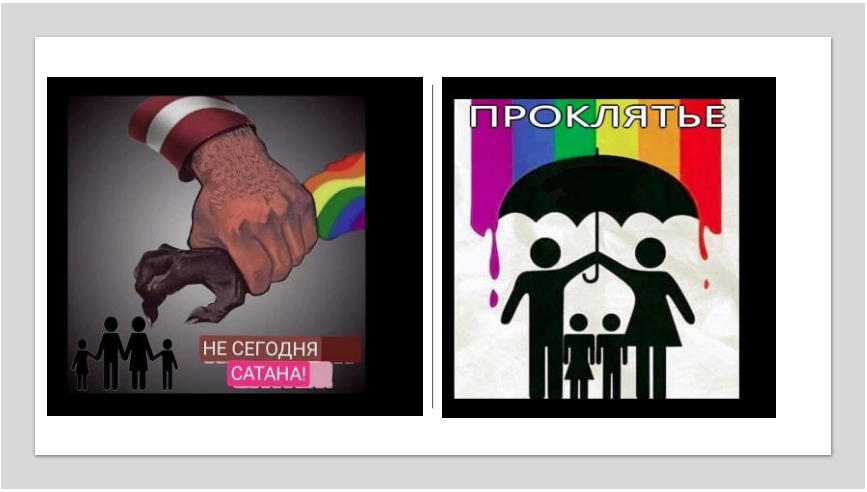

Attēls Nr. 11. Piemērs. *Saistībā ar partnerattiecību tiesiskā regulējuma pieņemšanu, Facebook tika izplatīti attēli, kas pēc būtības demonizē LGBT+ kopienu, radot iespaidu, ka tā apdraud tradicionālas ģimenes pastāvēšanu un ir saistīta ar sātanu un pārdabiskiem lāstiem.*

Visizteiktāk aicinājumi homoseksuālus cilvēkus atstādināt no vadošiem valsts amatiem parādījās 2023. gada maijā pirms un pēc Latvijas Valsts prezidenta vēlēšanām, kad par prezidenta kandidātu un vēlāk arī par Latvijas Valsts prezidentu kļuva Edgars Rinkēvičs, kurš par savu homoseksuālo orientāciju paziņoja 2014. gadā, būdams ārlietu ministrs. Šī notikuma un LGBT+ praida pasākumu dēļ 2023. gada vasaras mēnešos ievērojami pieauga naida runa, kas izpaudās kā draudi homoseksuāliem cilvēkiem un vēstīja, ka viņiem ir jāslēpj sava seksuālā orientācija. Komentētāji apgalvoja, ka sāks uzbrukt homoseksuāliem cilvēkiem pat sabiedriskās vietās. Saistībā ar Rīgas praida gājienu un citiem praida pasākumiem izskanēja aicinājumi ierasties un sist, nobraukt vai nošaut pasākuma apmeklētājus, kā arī lūgumi, lai Krievijas prezidents Vladimirs Putins praida gājienā ietriec raķetes un uzspridzina gājiena dalībniekus.

Naida runa pret transpersonām izpaužas ar tādiem pašiem aizskārumiem kā pret homoseksuāliem cilvēkiem, piedēvējot transpersonām vai nebinārām personām psihisku vai fizisku slimību, invaliditāti vai saucot viņus par "dabas kļūdām".

Izmantojot apgalvojumus, ka dzimumidentitātes maiņa ir izvirtība un slimība, naida runas komentāri pret transpersonām mudina ziņu portālus un sociālo tīklu platformas neizplatīt informāciju par transpersonu un nebināru personu eksistenci,

kā arī aicina šīs personas ievietot ārstniecības iestādēs un/vai nogalināt. Arī transpersonas un nebinārās personas tiek dehumanizētas un uztvertas kā drauds bērniem, aicinot aizstāvēt bērnus no šo dzimumidentitāšu pārstāvjiem. Viens no piemēriem, kas veicināja dzimumidentitātes jautājumu apspriešanu, bija Latvijas Televīzijas raidījuma *Aizliegtais paņēmiens* sērija "Operācija: Ne mans dzimums", kur intervēja jauniešus, kuri ir transpersonas un nebinārās personas.

Monitoringa veikšanas periodā visvairāk naida runu saturošu komentāru tika identificēti saistībā ar:

1. ziņām par LGBT+ tiesībām – piemēram, saistībā ar Satversmes tiesas sprieduma pasludināšanu par viendzimuma ģimeņu vecāku tiesībām uz bērnu kopšanas atvaļinājumu, partnerattiecību regulējuma pieņemšanu,praida rīkošanu un LGBT+ nakts kluba atklāšanu Rīgā;
2. ziņām saistībā ar LGBT+ pazīstamām personām, influenceriem, politiķiem – piemēram, Valsts prezidenta E. Rinkeviča ievēlēšanu, bijušās iekšlietu ministres M. Golubevas aktivitātēm, mākslinieka Kašera kāzām;
3. ziņām par naida noziegumiem – piemēram, saistībā ar uzbrukumu Denisam Hanovam un Livajam Amareinam, par kuriem plaši ziņoja mediji;
4. Eiropas Padomes Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu jeb t.s. Stambulas konvenciju – pamatā dažādu politiķu izteikumu gaismā, kas saista Konvencijas ratificēšanu ar apdraudējumu "tradicionālām" vērtībām un "uzspiež" dzimuma maiņu bērniem.

2.2.2. Naida runa uz tautības/etniskās vai nacionālās izcelsmes pamata

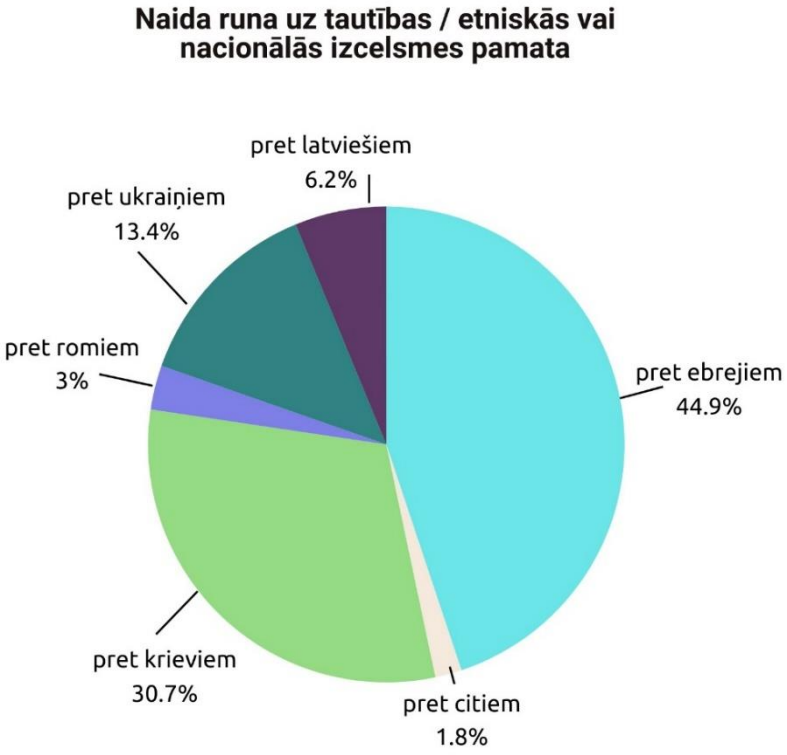

Attēls Nr. 12. Naida runas īpatsvars uz tautības, etniskās vai nacionālās izcelsmes pamata

Monitoringa laikā visbiežāk tika konstatēta naida runa pret ebrejiem jeb antisemītiska naida runa. Tā veidoja gandrīz pusi jeb 44,9% no visas naida runas uz tautības pamata . 30,7% bija naida runa pret krieviem. Līdz ar Krievijas militāro iebrukumu Ukrainā parādījās naida runa pret ukraiņiem – 13,4%. Naida runa pret latviešiem aptvēra 6,2%, bet pret romiem - 3%. Ir fiksēti atsevišķi naida runas gadījumi arī pret poļiem, vāciešiem, amerikāņiem, indiešiem, kazahiem un serbiem, kas pamatā ir saistīts ar notikumiem citās valstīs un tai nav regulāra rakstura.

Attēls Nr. 13. Naida runa uz tautības/etniskās vai nacionālās izcelsmes pamata

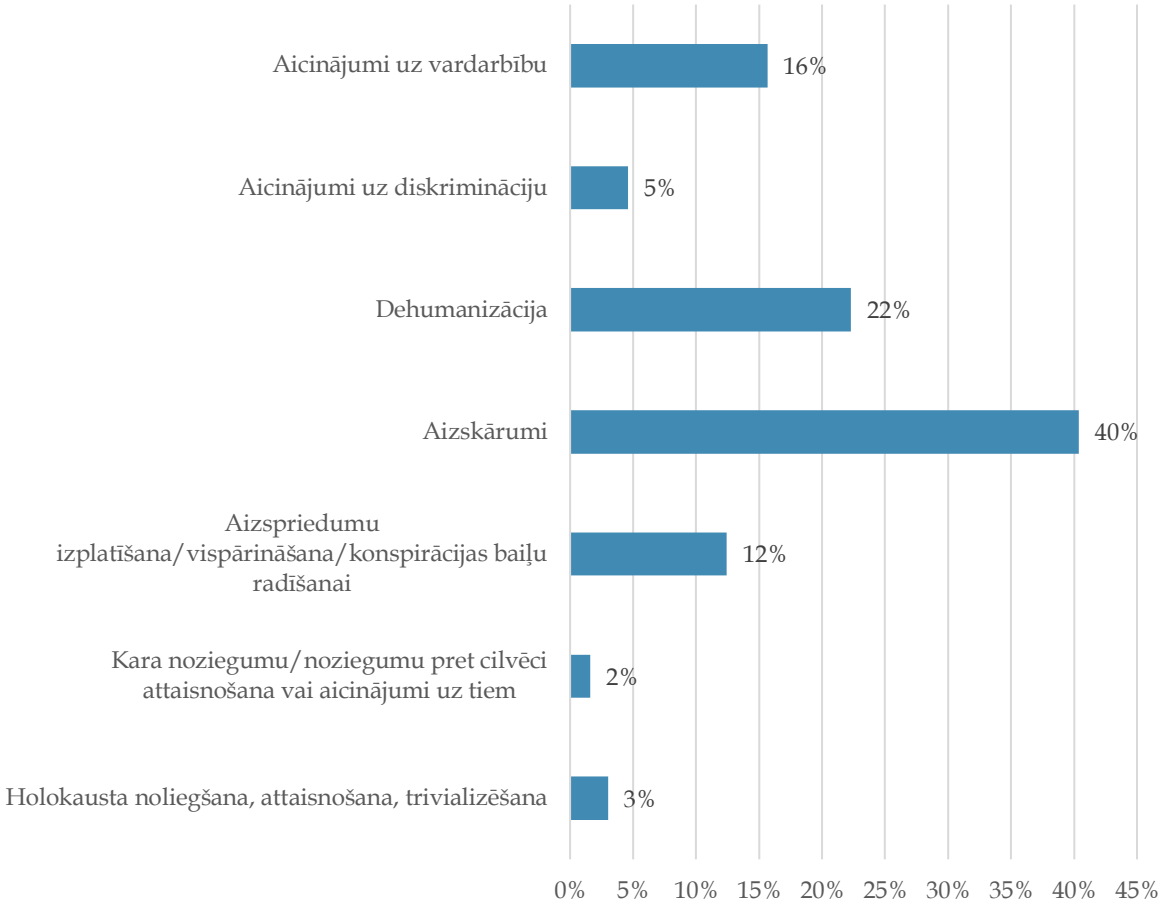

Naida runa uz tautības pamata parasti izpaužas kā aizskārumi (40%). Tāpat ir izplatīta dehumanizācija (22%), aicinājumi uz vardarbību (16%), aizspriedumu izplatīšana, vispārināšana, konspirācijas eorijas (12%). 5% saturā bija aicinājumi uz diskrimināciju.

Antisemītiska naida runa

Antisemītiska naida runa tika konstatēta 222 gadījumos, no kuriem 144 fiksēti Latvijas ziņu portālos un 78 – sociālajos tīklos. Visvairāk antisemītiska naida runa tika konstatēta komentāros portālā nra.lv – 102.

Antisemītiski izteikumi ir saistīti gan ar reģionāliem, gan ar Latvijas mēroga notikumiem, un attiecas uz vēsturiskām antisemītisma izpausmēm, gan arī jaunām sazvērestības teorijām. Monitorings apstiprināja, ka antisemītiska naida runa skar gan reliģisko, rasistisko/etnisko, politisko, saimniecisko/sociālo, gan ekonomisko antisemītismu.[25] Daļa antisemītisko komentāru ir saistīti ar naidu pret ebrejiem, kas

[25] Ļenskis, I., Bērziņš D. Antisemītisma izpausmes: vēsture un mūsdienas. Rīga: 2016, Latvijas Cilvēktiesību centrs, Latvijas Ebreju draudžu un kopienu padome, 8.lpp.

balstīts pārliecībā, ka ebreji tiecas pēc varas uzurpēšanas un nacionālas vai vispasaules kundzības, ka viņi ir atšķirīgāka un mazvērtīgāka tauta un ka ebrejiem raksturīgas "iedzimtas", nelabvēlīgas īpašības. Tāpat identificēti antisemītiski komentāri, kas balstīti pārliecībā, ka ebrejiem raksturīga sabiedriski kaitnieciska saimniekošanas forma ar tieksmi parazitēt uz līdzcilvēku rēķina; ka ebreju darbības ar naudu un kapitālu ir kaitīgas sabiedrības labklājībai un ekonomikas attīstībai. Atsevišķi komentāri skar reliģisko antisemītismu, kad ebreji tiek vainoti Kristus noslepkavošanā.

Antisemītiski izteikumi ir vērsti pret bijušo Latvijas Valsts prezidentu Egilu Levitu saistībā ar viņa ebrejisko izcelsmi no tēva puses. Tie visvairāk novēroti portālā nra.lv. Novērojumi liecina, ka daļu komentārus visticamāk publicē vieni tie paši lietotāji, kas nereti "ceļo" no viena portāla uz otru. E. Levitu apsūdz Latvijas ekonomiskajās likstās, aizskaroši salīdzina ar dzīvnieku, sātanu, Antikristu, apsūdz dvēseles pārdošanā, kļūšanu par globālās elites pakalpiņu, un aicina izsūtīt no Latvijas.

Antisemītiski izteikumi bijuši pausti saistībā ar likuma "Par labas gribas atlīdzinājumu Latvijas ebreju kopienai" pieņemšanu 2022. gada februārī, kas paredz piešķirt 40 miljonus eiro par 265 ebreju kopienas un bezmantinieku īpašumiem, kas tika nelikumīgi atsavināti nacistiskā un padomju režīma laikā. Atlīdzinājumu izmaksa uzsākta 2023. gadā, ko pabeigs līdz 2032. gada beigām. Tāpat antisemītiski komentāri konstatēti saistībā ar atsevišķiem piemiņas pasākumiem, piemēram, atceroties Rumbulas slaktiņu, kurā tika nogalināti no Rīgas geto atvestie ebreji.

Komentāros ebrejiem bieži tiek uzlikta galvenā atbildība par dažādiem vēstures notikumiem, kuru laikā bojā gāja miljoniem nevainīgu cilvēku – "atbildīgi par boļševismu, fašismu", kariem, genocīdu, Ukrainas Holodomora "galvenie plānotāji", tāpat nereti ebreji tiek vainoti Covid-19 izplatībā visā pasaulē. Atsevišķi antisemītiski izteikumi skar Latvijā visizplatītāko antisemītisko mītu, kas ir saistīts ar nacistu propagandu par "žīdu boļševismu". Ebreji tika apsūdzēti par deportāciju sarakstu sastādīšanu, apgalvojot, ka atbildīgo padomju amatpersonu vidū bija liels ebreju īpatsvars. Tika identificēti komentāri, kuros ar apgalvojumiem, ka ebreji "pelnījuši" iznīcināšanu, attaisnots Holokausts, pausta nožēla, ka Hitlers nav līdz galam visu izdarījis, kā arī apgalvojumi, ka ebrejiem būtu jādzīvo koncentrācijas nometnēs un aicinājumi atkal viņus iznīcināt.

Komentāros ir atsauces uz dažādām sazvērestības teorijām, piemēram, par ebreju vēlmi valdīt pār pasauli, t.sk. pārņemot pasaules finanšu struktūras, iefiltrējoties dažādu valstu valdībās un militārajā pavēlniecībā, t.sk. nacistiskās Vācijas armijā. Atsevišķos gadījumos ievietotas saites uz antisemītiskām padomju filmām.

Latvijas komentētāju saturā parādās arī mūsdienu Krievijas propagandas naratīvi. Piemēram, atsevišķos komentāros tiek atkārtos Krievijas naratīvs, aicinot iznīcināt Ukrainu, vairākos komentāros lietotājs atsaucas uz "hazāru mafiju." Krievijas kara propaganda regulāri nomelno Ukrainas valdību un prezidentu V. Zelenski ar mērķi attaisnot tās iebrukumu Ukrainā un veikt Ukrainas "denacifikāciju." Piemēram, Krievijas prezidents Putins ir nodēvējis Ukrainas demokrātiski ievēlēto valdību par

"narkomānu bandu un neonacistiem." Savukārt Krievijas valsts mediji un propagandisti regulāri aicinājuši "denacificēt" Ukrainas tautu.[26] Vadošās Krievijas amatpersonas nepārtraukti uzsver Ukrainas prezidenta V. Zelenska ebrejisko izcelsmi, vienlaikus apšaubot viņa "ebrejiskās izcelsmes autentiskumu."

Attēls Nr. 14. Piemērs. *2023. gada aprīlī Dmitrijs Medvedevs, bijušais Krievijas prezidents (un pašreizējais Krievijas Federācijas Drošības padomes priekšsēdētāja vietnieks), publicēja ierakstu X vietnē, kas bija pieejams arī Latvijā. Tajā bija izteikti pret ukraiņiem un poļiem vērsti draudi un aizskārumi. Medvedeva tekstā bija nacistu antisemītiskās propagandas elementi, piemēram, tādu vārdu lietošana kā "unterukraine", kas līdzinās nacistu terminam "untermensch" un nozīmē "zemcilvēks". Piekļuve konkrētam tvītam Latvijā pēc vēršanās pie platformas X tika ierobežota.*

Kopš Krievijas iebrukuma Ukrainā, ekstrēmisti, antisemīti, kas pārstāv plašu ideoloģisko spektru, ir izmantojoši karu antisemītisku sazvērestības teoriju izplatīšanai. Daļa uzskata, ka karu organizē ebreji, lai noturētu globālu un finansiālu kontroli. Citi atsaucas uz "hazāru mafiju" vai "hazāru iebrukumu", lai attaisnotu un pat svinētu Krievijas iebrukumu. Šī sazvērestības teorija atsaucas uz ticējumu, ka mūsdienu Austrumeiropas (aškenazi) ebreji ir cēlušiem no tautas, kas pazīstama kā hazāri, kuri pieņēma jūdaismu 8. gadsimtā un dzīvoja mūsdienu Ukrainas teritorijā. Šīs teorijas piekritēji uzskata, ka Putina iebrukums Ukrainā bija veids, kā palīdzēt valstij pretoties "hazāru ebreju" iebrukumam.[27]

[26] US State Department (2022). Disarming Disinformation: to Vilify Ukraine The Kremlin Resorts to Antisemitism
[27] ADL (2022). Antisemitic Conspiracy Theories Abound Around Russian Assault on Ukraine

Naida runa pret latviešiem, krieviem, ukraiņiem, romiem

Naida runa sociālajos tīklos pret krieviem un latviešiem visvairāk konstatēta Twitter (X), savukārt pret ukraiņiem – Facebook un TikTok.

2022. gada martā īsi pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā ziņu aģentūra *Reuters* informēja par Metas[28] īslaicīgu naida runas politikas maiņu, ļaujot Facebook un Instagram lietotājiem atsevišķās Austrumeiropas un Kaukāza valstīs publicēt komentārus, kas aicina uz vardarbību pret Krievijas karavīriem un krieviem Ukrainas iebrukuma kontekstā. Politikas pagaidu izmaiņas attiecās uz Armēniju, Azerbaidžānu, Igauniju, Gruziju, Ungāriju, Latviju, Lietuvu, Poliju, Rumāniju, Krieviju, Slovakiju un Ukrainu. Meta informēja, "ka īslaicīgi atļauj atkāpes no politiskās izteiksmes formām, kas normālā situācijā pārkāptu mūsu noteikumus vardarbīgas naida runas jomā, kā, piemēram, "nāvi krievu iebrucējiem." Mēs joprojām nepieļausim ticamus aicinājumus uz vardarbību pret krievu iedzīvotājiem."

Starpetnisko naida runu pret krieviem un pret latviešiem būtiski ietekmēja Krievijas militārais iebrukums Ukrainā 2022. gada 24. februārī. Pirms kara to pamatā izraisīja sabiedrībā pretrunīgi vērtēti notikumi, piemēram, saistībā ar latviešu leģionāru piemiņas gājienu 16. martā un saistībā ar 9. maijam jeb t.s. "Uzvaras dienai" veltītiem pasākumiem. Karš ir būtiski veicinājis naida runas pieaugu pret krieviem, piemēram, dehumanizējot šīs tautības pārstāvjus jeb salīdzinot ar dzīvniekiem vai piedēvējot visiem krieviem kolektīvu atbildību par kara vešanu, kā arī Latvijā dzīvojošo krievu tautības cilvēku uztveršanu kā draudu Latvijas drošībai, kas izpaužas aizskārumos, aicinājumos uz diskrimināciju un vardarbību. Savukārt naida runa pret latviešiem bieži ir saistīta ar Krievijas propagandas uzturētiem naratīviem par latviešiem kā par nacistiem. Starpetniskās naida runas izplatīšanos ir veicinājusi arī tā dēvētā Uzvaras pieminekļa nojaukšana 2023. gada augstā un Imigrācijas likuma grozījumi par uzturēšanas atļaujām Krievijas pilsoņiem, kas pastāvīgi dzīvo Latvijā un agrāk bija Latvijas pilsoņi vai nepilsoņi.

Līdz ar Krievijas uzbrukumu Ukrainā, kā arī Ukrainas civiliedzīvotāju ierašanos Latvijā un citās Eiropas valstīs, ir strauji pieaugusi naida runa pret ukraiņiem. Pret viņiem ir izplatīti dehumanizējoši aizskārumi, aicinājumi uz diskrimināciju, tostarp aicinājumi uz ukraiņu izraidīšanu no valsts, kurā viņi ieradušies meklēt patvērumu, vai aicinājumi uz vardarbību. Kara kontekstā ukraiņi, līdzīgi kā tas notiek Krievijas propagandas raidījumos un materiālos, tiek dēvēti arī par neonacistiem un saukti dažādos aizskarošos vārdos. Ir konstatēti vairāki materiāli, kuros tika izplatīta dezinformācija jeb nepatiesa informācija par Ukrainas pilsoņu it kā pastrādātājiem noziegumiem Latvijā. Jāatzīmē, ka naida runa pret ukraiņiem tiek publicēta gan krievu, gan latviešu valodā. Naida runa pret ukraiņiem un latviešiem dažkārt mijās ar Krievijas agresijas attaisnošanu vai aicinājumiem likvidēt Latvijas valsti.

[28] Reuters (2022). Facebook allows war posts urging violence against Russian invaders, 11 March.

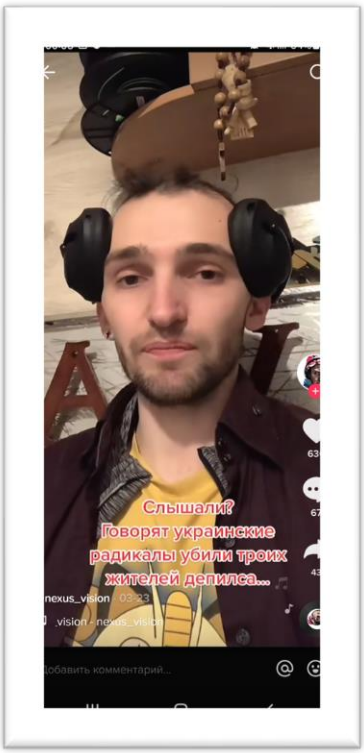

Attēls Nr. 15. *Piemērs. Kāds TikTok vietnes lietotājs ir publicējis vairākus video, izplatot dezinformāciju par ukraiņu bēgļu pastrādātiem noziegumiem Daugavpilī. Video veicināja naida runas komentāru pieaugumu pret ukraiņiem.*

Naida runa pret romu tautības pārstāvjiem monitoringa laikā izpaudās kā pazemojoši un dehumanizējoši aizskārumi, salīdzinot viņus ar dzīvniekiem, kā arī piedēvējot "iedzimto noziedzīgo raksturu". Ir sastopami aicinājumi uz diskrimināciju, piemēram, ieslodzīt un ierobežot romu pārvietošanās brīvību tikai viņu etniskās piederības dēļ.

2.2.3. Ksenofobiska naida runa

Attēls Nr. 16. Ksenofobiska naida runa (pēc izpausmēm

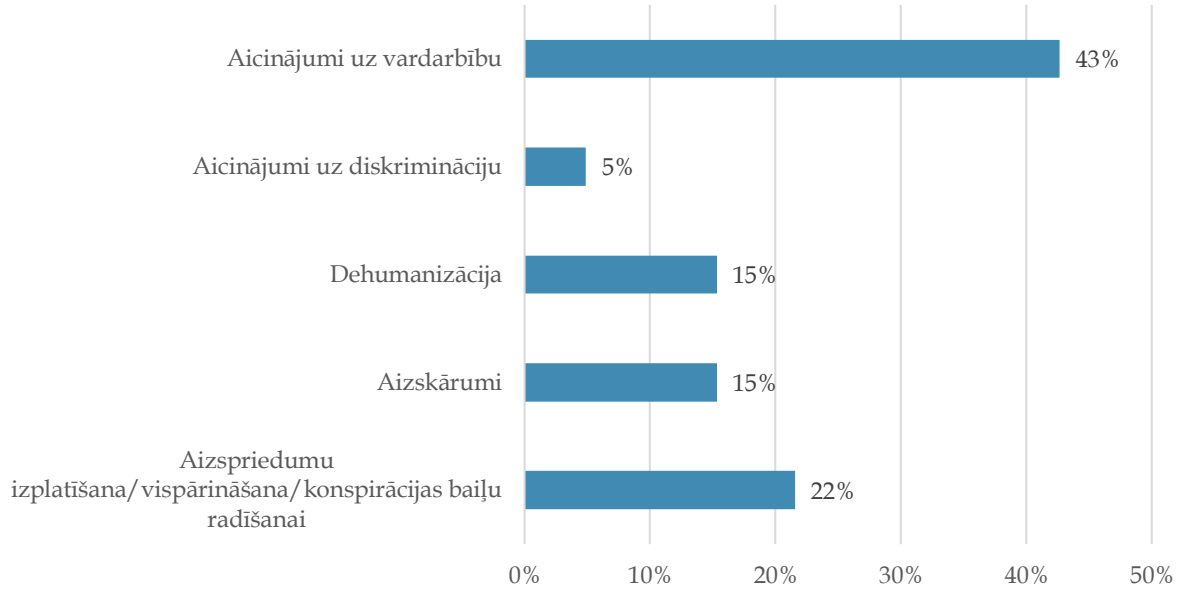

Ksenofobiska naida runa – pret imigrantiem, patvēruma meklētājiem un bēgļiem – galvenokārt izpaužas kā aicinājumi uz vardarbību (43%). 22% gadījumu tā izpaudās kā dažādu aizspriedumu izplatīšana un vispārināšana. 15% gadījumu tā izpaudās kā dehumizācija un vēl 15% - kā aizskārumi. 5% gadījumu naida runa izpaudās kā aicinājumi uz diskrimināciju.

Monitoringa veikšanas periodā visvairāk naida runa pret iebraucējiem bija saistīta ar notikumiem uz Latvijas-Baltkrievijas robežas un daudzskaitlīgiem migrantu no Āfrikas kontinenta un Tuvo Austrumu valstīm mēģinājumiem iekļūt Latvijā. Piemēram, naida runa izpaudās kā aicinājumi nesniegt palīdzību šiem cilvēkiem, tostarp patvērumu, pabalstus un ziedojumus, aicinājumi ar vardarbīgām metodēm nepieļaut šo cilvēku iekļūšanu valstī. Naida runa tika vērsta arī pret pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem, kuri centās palīdzēt cilvēkiem uz robežas vai kritizēja viņu atgrūšanu no robežas.

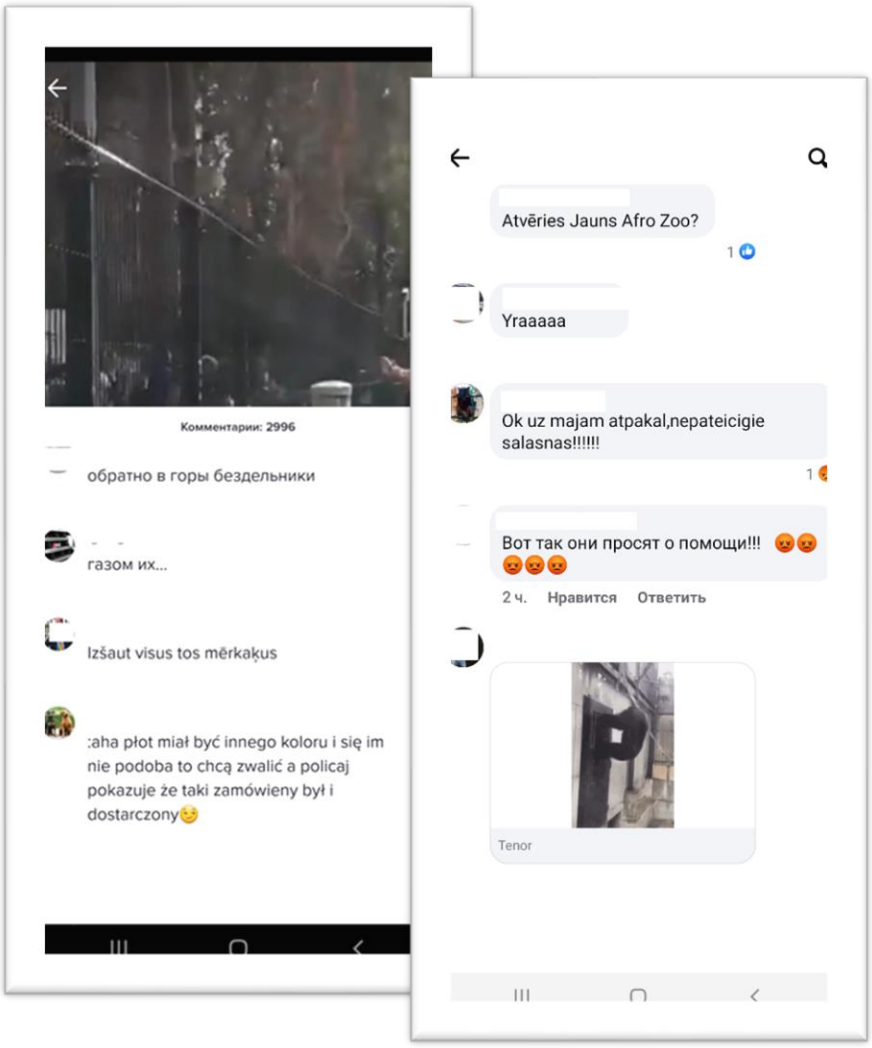

Attēls Nr. 17. *Piemērs. TikTok vietnē zem kāda lietotāja video par patvēruma meklētāju protestiem patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā "Mucenieki" 2021. gada septembrī Covid-19 noteiktās karantīnas dēļ tika publicēti vairāki tūkstoši komentāru. Komentāros bija daudz naida runas piemēru ar aicinājumiem uz vardarbību un dehumanizējošiem aizskārumiem pret šiem cilvēkiem. Turklāt video strauji izplatījās ne tikai Latvijas interneta lietotāju vidū, bet arī citur, ko pierāda komentāri par konkrēto situāciju angļu un citās valodās.*

Iebraucēji tiek dēvēti par necilvēkiem, lietojot dažādus epitetus un lamu vārdus, viņi tiek salīdzināti ar dzīvniekiem un kukaiņiem, atkritumiem. Viņiem tiek piedēvēta

mikrobu un slimību pārnēsāšana, kā arī "noziedzīgas noslieces", tostarp zagšana, izvarošana, slepkavošana.

Ksenofobiska naida runa daudzos gadījumos ir saistīta ar dažādām sazvērestības teorijām par to, ka iebraucēju ierašanās no Āfrikas un musulmaņu valstīm ir saistīta ar mērķi iznīcināt eiropiešus un baltādainus cilvēkus Eiropā. Piemēram, tiek prezumēts, ka iebraucēji ir "sagandējuši" paši savas valstis un dodas uz Eiropu, lai pārņemtu varu un iznīcinātu svešas valstis, kurās viņi izvaros un nogalinās eiropiešu ģimenes. Visbiežāk tiek runāts par to, ka iebraucēju uzbrukumiem esot pakļautas eiropiešu sievietes un bērni. Naida runas komentāros tiek apgalvots, ka iebraucēji ir spiegi un/vai teroristi (piemēram, no teroristiskā grupējuma Islāma valsts jeb "Daesh"), kuru uzdevums ir veikt uzbrukumus Eiropā. Naida runas autori piedāvā nogremdēt migrantu kuģus, uzrīdīt iebraucējiem plēsīgus suņus, kastrēt iebraucējus, lai novērstu viņu vēlmi ierasties Eiropā, kā arī nošaut iebraucējus un nosūtīt viņu ķermeņus atpakaļ uz dzimto valsti.

2.2.4. Rasistiska naida runa

Naida runa uz ādas krāsas pamata tiek vērsta pret tumšādainiem cilvēkiem. Lielākoties tā izpaužas kā dehumanizācija (58%). Ir sastopami arī aizskārumi – 18%, aicinājumi uz vardarbību – 13%, aicinājumi uz diskrimināciju – 10%. Dehumanizējošos apzīmējumos tumšādainus cilvēkus salīdzina ar mērkaķiem un sauc par necilvēkiem. Piemēram, nereti Latvijas sporta ziņu rakstos par atsevišķiem sporta veidiem, jo īpaši par futbolu (futbola virslīgas komanda "Auda") un basketbolu (bijusī TTT basketbola komandas spēlētāja Shey Peddy), komentāru sadaļā afroamerikāņu vai Āfrikas kontinenta valstu spēlētāji tiek dēvēti par afropērtiķiem, savukārt pats basketbola sporta veids – par pērtiķbolu. Tumšādaini cilvēki, kuri atrodas Eiropā, naida runas komentāros tiek dēvēti arī par invazīvo sugu. Izplatot naida runu uz ādas krāsas pamata nereti tiek izmantoti attēli vai t.sk. *memes* jeb interneta mīms ar mērkaķa attēlu.

Attēls Nr. 18. Rasistiskā naida runa (pēc uzpausmēm)

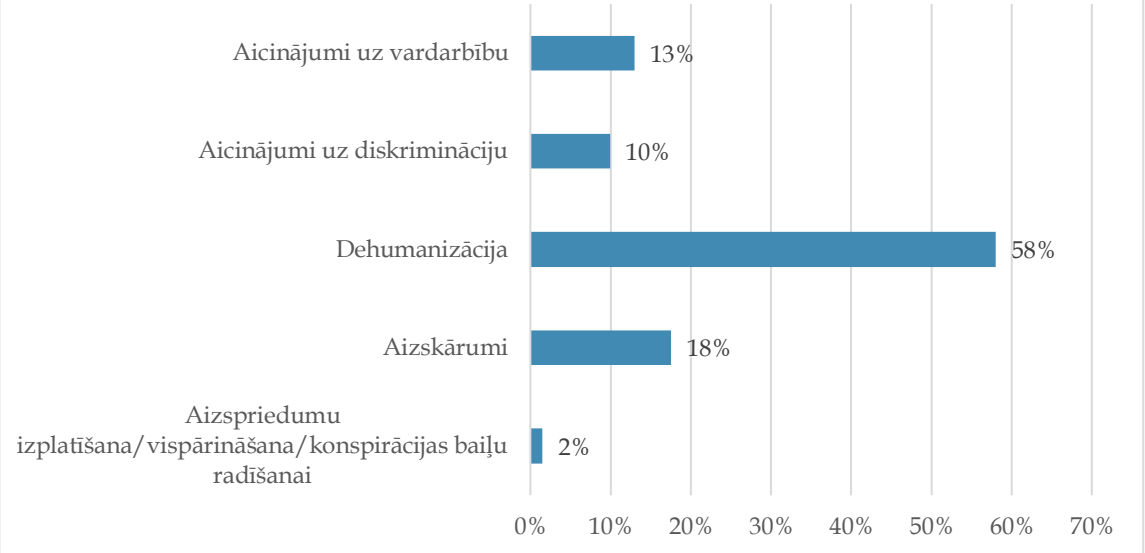

Komentāros izskan aicinājumi deportēt, nogalināt un/vai iznīcināt tumšādainos cilvēkus. Bieži rasistiska naida runa ir kopā ar ksenofobisku naida runu, jo ir vērsta lielākoties pret patvēruma meklētājiem un imigrantiem no Āfrikas un Tuvo Austrumu valstīm. Aicinājumus uz vardarbību naida runas komentētāji attaisno ar dažādiem apgalvojumiem. Piemēram, apgalvojot, ka tumšādaini cilvēki izdara vairāk noziegumu. Īpaši izplatīta ir ideja, ka tumšādaini vīrieši ieradīsies Eiropā un izvaros baltādainās sievietes. Tiek apgalvots, ka tumšādaini cilvēki organizējot grautiņus pilsētās un izplataot HIV slimību, plāno iznīcināt Eiropu. Tāpat tiek apgalvots, ka tumšādainiem cilvēkiem ir zemāks intelekts nekā baltādainiem cilvēkiem.

2.2.5. Naida runa uz reliģiskās pārliecības pamata

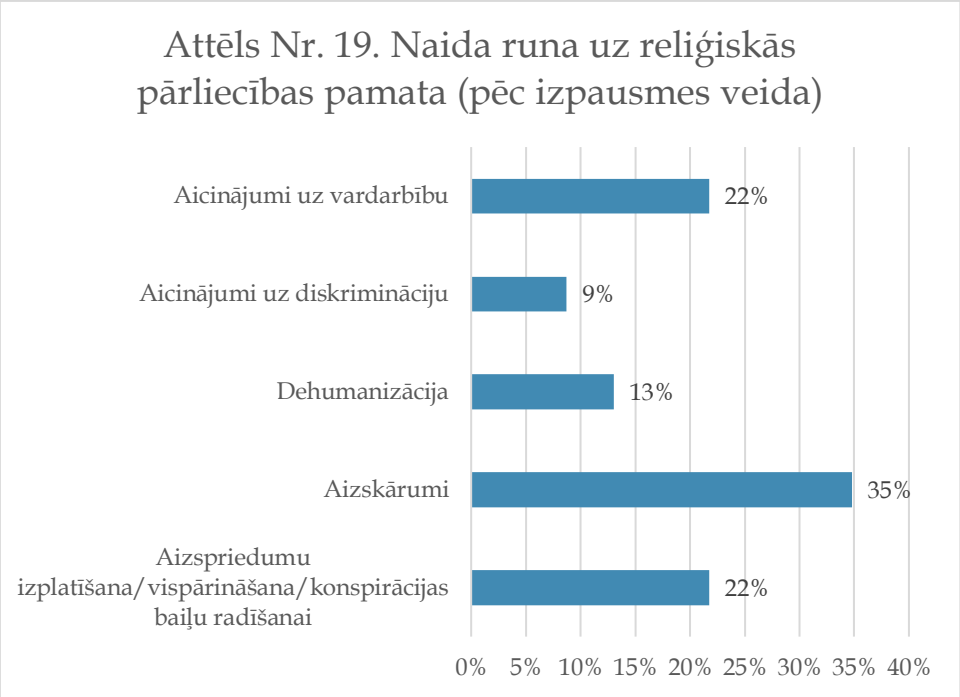

Naida runa uz reliģiskās pārliecības pamata lielākoties ir vērsta pret musulmaņiem un mijas ar ksenofobiju, jo pārsvarā ir vērsta tieši pret imigrantiem un patvēruma meklētājiem no musulmaņu valstīm. Naida runa ir vērsta arī pret kristiešiem, krišnaītiem, atsevišķi izteikumi bija vērsti arī pret dievturiem.

Naida runa lielākoties izpaužas kā aizskārumi (35%), aizspriedumu izplatīšana un vispārināšana (22%), piedēvējot konkrētas reliģijas ticīgajiem noteiktas negatīvas īpašības, piemēram, apgalvojot, ka musulmaņi ir teroristi vai ka tie, izvaro sievietes, aicinājumi uz vardarbību (22%), dehumanizācija (13%), un aicinājumi uz diskrimināciju (9%).

2.2.6. Naida runa uz dzimuma pamata

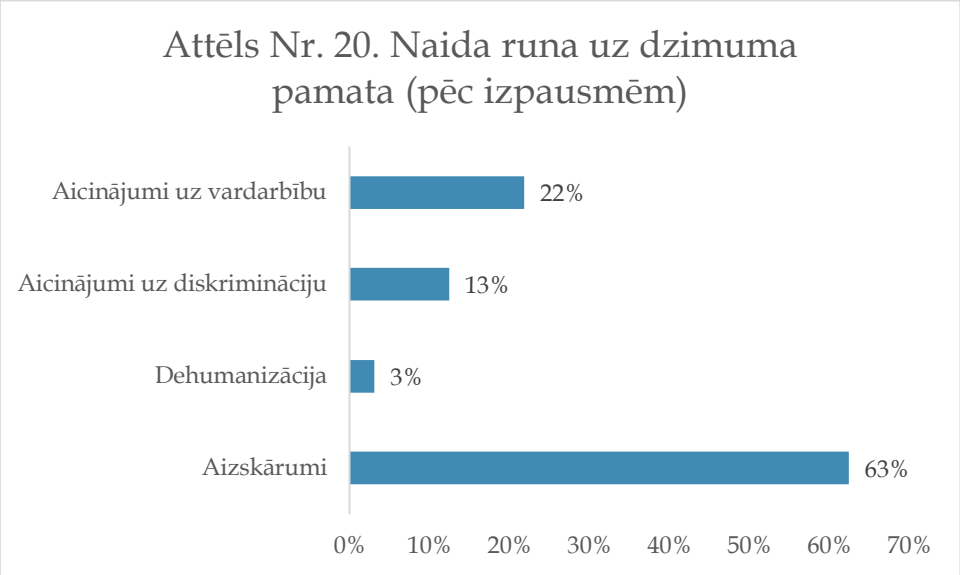

Naida runa uz dzimuma pamata visvairāk izpaudās kā sieviešu aizskaršana – 63%, piemēram, saucot sievietes par prostitūtām, lietojot nenormatīvo leksiku. 22% gadījumu bija aicinājumi uz vardarbību, tostarp izvarošanu. 13% gadījumu bija aicinājumi uz diskrimināciju, piemēram, apgalvojot, ka sievietēm ir zemāks intelekts un tāpēc viņām ir jāliedz vadīt automašīnas. 3% gadījumu bija sieviešu dehumanizācija, piemēram, salīdzinot pilsoniski aktīvas sievietes ar dzīvniekiem.

Naida runa bieži vien ir vērsta pret sabiedrībā zināmām un sabiedriski-politiski aktīvām sievietēm – pret politiķēm, sievietēm, kas ieņem augstus amatus – piemēram, pret bijušo iekšlietu ministri Mariju Golubevu, izglītības un zinātnes ministri Andu Čakšu, žurnālistēm, piemēram, Re:Baltica žurnālisti Ingu Spriņģi, sievietēm NVO aktīvistēm un t.s. influencerēm un blogerēm.

2.2.7. Naida runa pret citām grupām

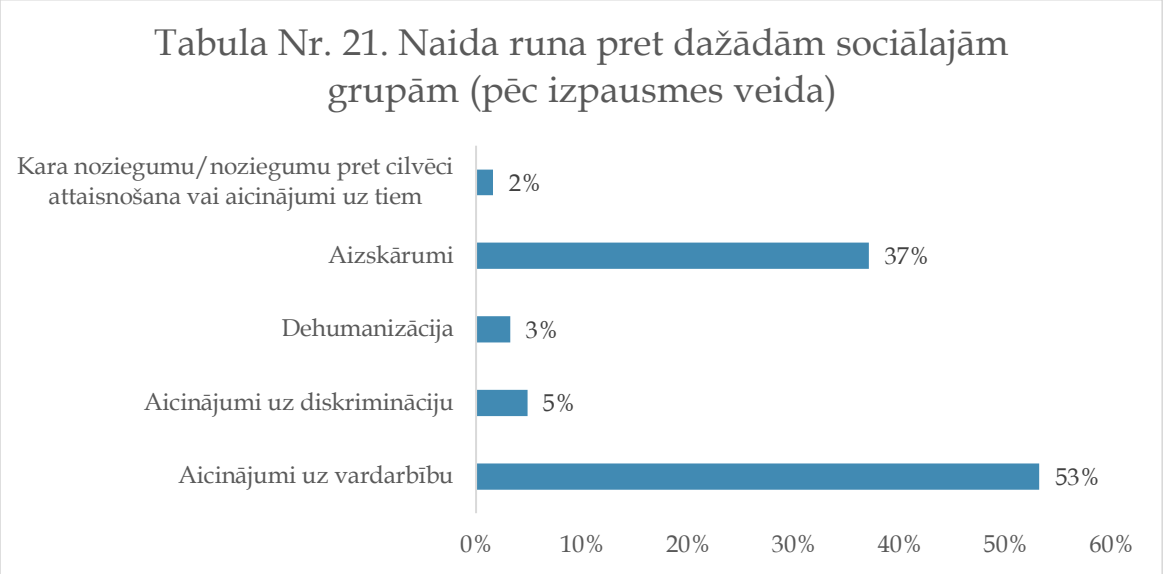

Monitoringa laikā ir identificēti atsevišķi naida runas ieraksti pret cilvēkiem ar invaliditāti un senioriem, taču skaitliski to ir ļoti maz.

Ņemot vērā, ka monitoringa veikšanas laiks daļēji sakrita ar Covid-19 pandēmiju, tika fiksēta naida runa arī saistībā ar vakcinācijas statusu – starp vakcinācijas atbalstītājiem un tās pretiniekiem, pret valsts amatpersonām, kas pieņem lēmumus saistībā ar Covid-19 ierobežojumiem, policijas darbiniekiem, kas uzraudzīja ierobežojumus, un mediķiem. Nereti šī naida runa bija saistīta ar dažādām sazvērestības teorijām.

Šāda veida naida runa bija īpaši agresīva – 53% gadījumu izpaudās kā aicinājumi uz vardarbību vai slepkavībām, piemēram, novēlot nāvi visiem, kas vakcinējas vai nevakcinējas, aicinājumi nošaut visus, kas atbalsta vakcināciju vai tieši otrādi - nogalināt tos, kas nevakcinējas. Ārstus, kuri izsniedza Covid-19 vakcīnas sertifikātus, nevakcinētie iedzīvotāji mudināja izdarīt pašnāvību. 37% naida runas gadījumu bija dažādi aizskārumi. 5% - aicinājumi uz diskrimināciju, piemēram, aicinot nevakcinētos vai vakcinētos iedzīvotājus izolēt no sabiedrības. 3% - dehumanizācija, piemēram, vakcinētie iedzīvotāji izteica dehumanizējošus aizskārumus pret nevakcinētajiem, dēvējot viņus par meža zvēriem, cūkām, troļļiem un atkritumiem. Arī nevakcinētie iedzīvotāji pret vakcinētajiem izteica dehumanizējošus aizskārumus, dēvējot viņus par slimiem reptīļiem un lopiem, kuri jāsit vai jānosit.

2.3. Naida runas uzraudzība sociālajos tīklos

Monitoringa laikā tika pārbaudīts, kā globālie sociālie tīkli reaģē uz ziņojumiem par naida runu. Par naida runu tika ziņots izmantojot t.s. "ziņošanas rīkus", kas ir pieejami visās vietnēs – Facebook, TikTok, Twitter (X), Instagram, Youtube.

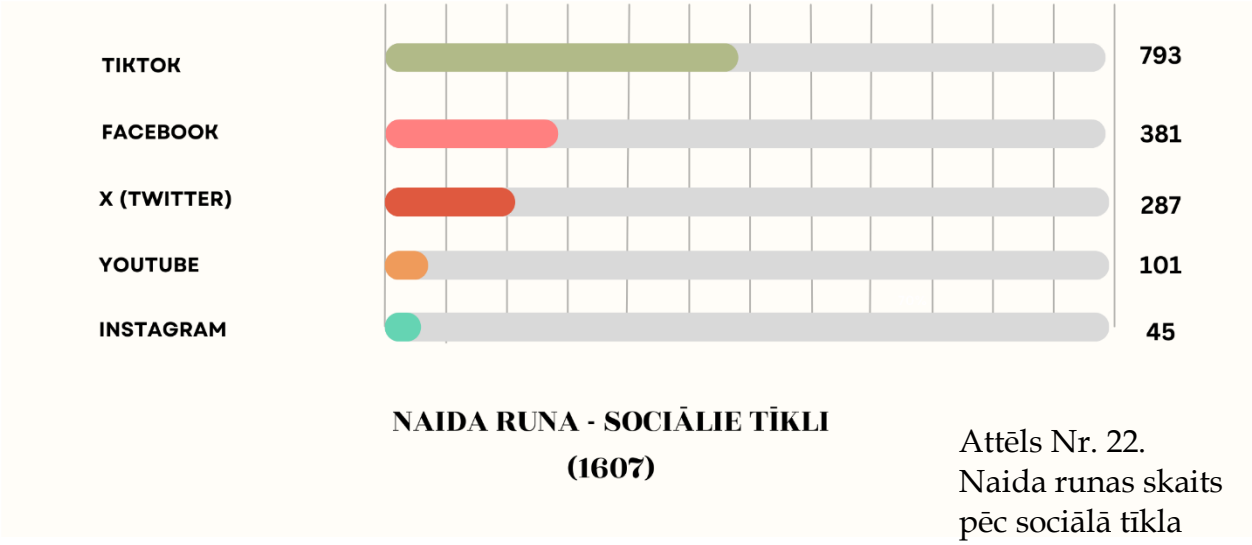

Attēls Nr. 22. Naida runas skaits pēc sociālā tīkla

Visvairāk naida runas satura tika identificēts TikTok – 793 gadījumi. Facebook tika identificēts 381 gadījums, Twitter (X) – 287, Youtube – 101, Instagram – 45.

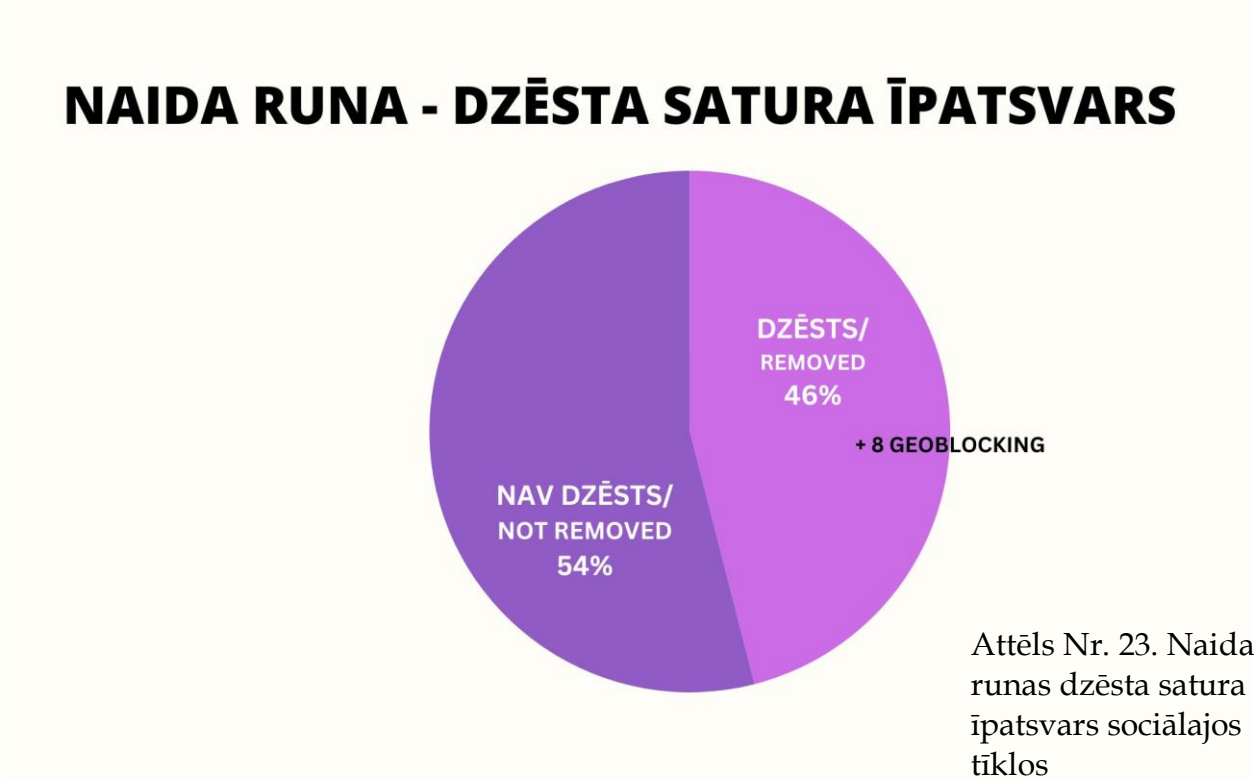

Attēls Nr. 23. Naida runas dzēsta satura īpatsvars sociālajos tīklos

Kopumā 46% no ziņotā satura tika dzēsti. 8 gadījumos piekļuve saturam tika bloķēta konkrēti Latvijas teritorijā. Satura ierobežošanu konkrētās valsts teritorijā izmanto Twitter (X) un Youtube.

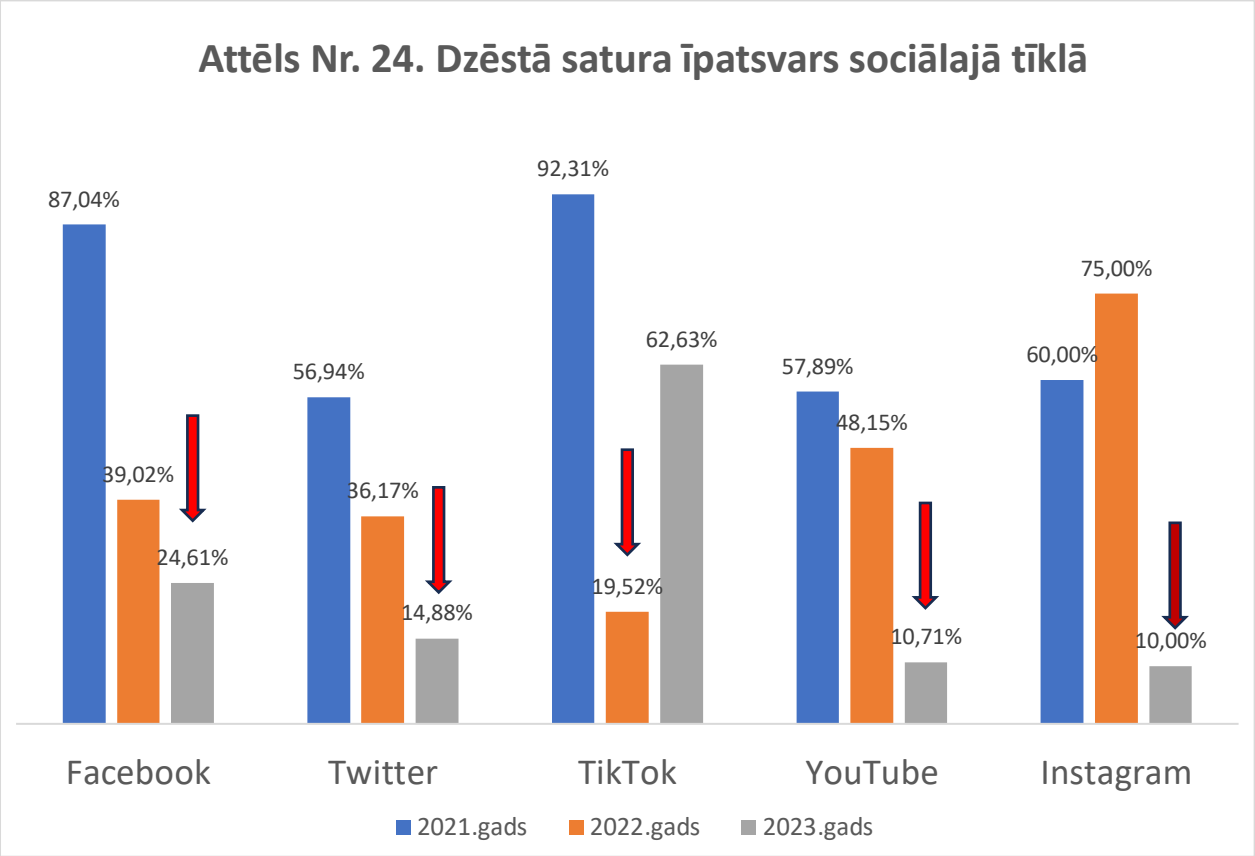

Visvairāk naida runas saturu Facebook ir izņēmis 2021. gadā, dzēšot 87% no visa ziņotā satura. TikTok 2021. gadā dzēsa 92% no ziņota satura, taču šajā gadā platformai TikTok ziņots tikai par 13 gadījumiem, tādēļ, pēc pētījuma autoru domām, tas pilnvērtīgi neatspoguļo dzēšanas datus. Facebook 2022. un 2023. gadā notika manāma satura dzēšanas lejupslīde. 2022. gadā tika dzēsti 39% no ziņotā satura, bet 2023. gadā tikai 24%. Līdzīga tendence ir vērojama arī citās vietnēs, izņemot TikTok. 2022. gadā TikTok dzēsa 19,5%, savukārt 2023. gadā 62,6% no ziņotās naida runas. Twitter (X) 2021. gadā dzēsa 56%, 2022. gadā 36%, bet 2023. gadā tikai 14% no ziņotās naida runas. Youtube 2021. gadā dzēsa gandrīz 58%, 2022. gadā – 48%, bet 2023. gadā 10,7% no ziņotās naida runas. Instagram 2021. gadā dzēsa 60%, 2022. gadā 75%, savukārt 2023. gadā tikai 10% no ziņotās naida runas.

Jāatzīmē, ka sociālo tīklu satura vērtēšanas mehānismi navcaurskatāmi jeb atklāti. Piemēram, nav līdz galam skaidrs, kādu daļu satura pārbauda, izmantojot mākslīgā intelekta rīkus un kādu īsti cilvēki. Monitoringa laikā ir novērots, ka ļoti līdzīgs saturs, kurš, piemēram, satur aicinājumus uz vardarbību pret konkrētu grupu, vienā gadījumā vietnē tiek dzēsts, bet cits līdzīgs gadījums tajā pašā vietnē netiek dzēsts. TikTok vietnē ir novēroti gadījumi, kad naida runa, kas ir rakstīta krievu valodā, bet ar latīņu burtiem, vai kas rakstīta, lietojot specifiskus slengus, netiek atpazīta, kā rezultātā vietne saturu nedzēš.

Publiski pieejama informācija liecina, ka globālie sociālie tīkli, piemēram, Meta (Facebook, Instagram) apgalvo, ka, izmantojot mākslīgo intelektu, tie proaktīvi

identificējuši un dzēsuši 97% naida runas satura, pirms par to kāds ziņo.[29] Savukārt saskaņā ar TikTok 2021. gada 2. ceturksnī sniegto informāciju, 72.9% naidīga satura video tika dzēsti pirms ziņošanas, 60.6% dzēsti, pirms tos kāds bija redzējis, un 80.8% video tika dzēsti 24 stundu laikā, kopš publicēšanas.[30]

ES Digitālo tiesību akts uzliek par pienākumu lielajām sociālo mediju platformām divreiz gadā publicēt ziņojumus, kuros arī iekļaujami dati par cilvēkresursiem, kas tiek veltīti satura moderēšanai ES oficiālajās valodās. Pirmie ziņojumi tika publicēti 2023. gada novembrī. Organizācija *Global Witness*[31] ir veikusi sociālo mediju platformu sniegto datu apkopojumu un konstatējusi, ka tās izvirza jautājumus par to, kā lielās platformas attiecas pret lietotājiem, kuri informāciju nepublicē/nekomentē angļu valodā. Lai arī organizācija norāda, ka skaitļi ir jāinterpretē piesardzīgi, tiem ir svarīga nozīme attiecībā uz dažādiem sociālo mediju radītiem draudiem, t.sk. kā tiek identificēta un moderēta naida runa, aicinājumi uz vardarbību un dezinformācija.

Platform	YouTube	Meta	TikTok	Snapchat	Pinterest	LinkedIn	Twitter
Bulgarian	9	20	69	0	0	0	2
Croatian	24	19	20	0	0	0	1
Czech	31	19	62	0	0	0	0
Danish	9	17	42	23	1	0	0
Dutch	24	54	167	24	0	9	1
English	15,142	109	2,137	1,011	383	0	2,294
Estonian	7	3	6	0	0	0	0
Finnish	15	15	40	12	0	0	0
French	176	226	687	250	6	30	52
German	231	242	869	72	7	20	81
Greek	28	22	96	0	0	0	0
Hungarian	25	24	63	0	0	0	0
Italian	91	179	439	18	2	13	2
Irish	0	42	0	0	0	0	0
Latvian	11	2	9	0	1	0	1
Lithuanian	11	6	6	0	0	0	0
Maltese	0	1	0	0	0	0	0
Polish	99	65	208	4	0	10	1
Portuguese	464	58	75	36	5	33	41
Romanian	34	35	167	4	0	0	0
Slovak	5	11	44	0	0	0	0
Slovenian	15	9	45	0	0	0	0
Spanish	507	163	468	70	12	31	20
Swedish	16	21	108	21	1	0	0

Where a platform has not reported how many content moderators they have, we assume they have zero. LinkedIn does not report having any content moderators that speak English; we report that in this table but assume it to be a mistake

Source: Based on data in DSA transparency reprots • Created with Datawrapper

Attēls Nr. 25. Sociālo tīklu satura moderatoru skaits pēc ES oficiālajām valodām. Avots Globalwitness.org

[29] Facebook (2021). Our Commitment to Safety, p. 3.
[30] TikTok (2021). Community Guidelines Enforcement Report. (April 1, 2021 – June 30, 2021).
[31] Global Witness (2023). How Big Tech platforms are neglecting their non-English language users.

Kā redzams informācijas attēlā Nr. 25., YouTube ir 11, TikTok – 9, Meta – 2, Twitter -1, Pinterest - 1 latviešu valodas satura moderators. Gadījumos, kad platforma nav ziņojusi par satura moderatoru skaitu, tiek pieņemts, ka skaitlis ir 0.

Vienlaikus *Global Witness* norāda, ka platformu sniegtā informācija atšķiras - dažas norāda moderatoru skaitu, kuri pārzina attiecīgo valodu vai kuri ir moderējuši saturu konkrētajā valodā. Piemēram, X sniedz datus par moderatoru skaitu, kuri pārzina "izplatītākās valodas", kurās runā ES, savukārt YouTube sniedz datus par "satura moderatoriem, kuri pārskatīja vismaz 10 video" katrā no valodām divu nedēļu laika periodā. Google vienlaikus norāda, ka "pārskata procesā var tikt izmantoti tulkošanas rīki." Tādējādi YouTube dati neko nenorāda par satura moderētāju skaitu, kas pārzina dažādas valodas, kas neļauj Youtube datus salīdzināt ar citām kompānijām.

Vienlaikus pēdējos gados ziņots par satura moderētāju skaita ievērojamu samazināšanu. Saskaņā ar vairākiem avotiem, pirms X (Twitter) 2022. gada novembrī pārņēma Īlons Masks (Elon Musk) satura moderētāju skaits pasaulē bija 5500, savukārt 2024. gada sākumā to skaits bija samazinājies līdz 2500.[32] 2023. gadā Meta atlaida 20 000 darbinieku, t.sk. darbiniekus ētikas un drošības jautājumos[33].

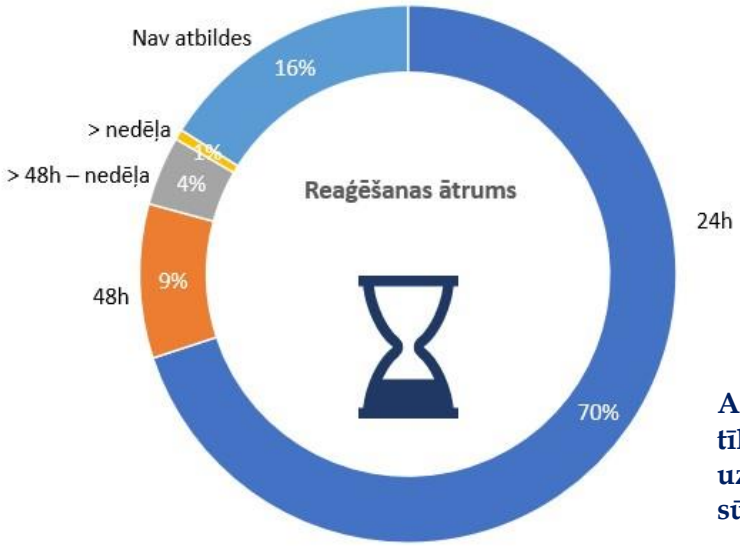

Attēls Nr. 26. Sociālo tīklu reaģēšanas ātrums uz saņemtajām sūdzībām

Atbilstoši Rīcības kodeksam, ko sociālie tīkli noslēdza ar Eiropas Komisiju naida runas uzraudzībai, sociāliem tīkliem ir jāreaģē uz lietotāja sūdzību 24 stundu laikā, sniedzot lietotājam atbildi par sūdzības izskatīšanas rezultātu. Monitoringa laikā atgriezeniskā saite lielākoties tika saņemta 24 stundu laikā.

[32] The Irish Times (2024). X, formerly Twitter, promises to abide by Irish hate speech laws
[33] CNBC (2023). Tech layoffs ravage the teams that fight online misinformation and hate speech.

Attēls Nr. 27 Sociālo tīklu reaģēšanas ātrums – sūdzības, kas ir izskatītas 24 stundu laikā

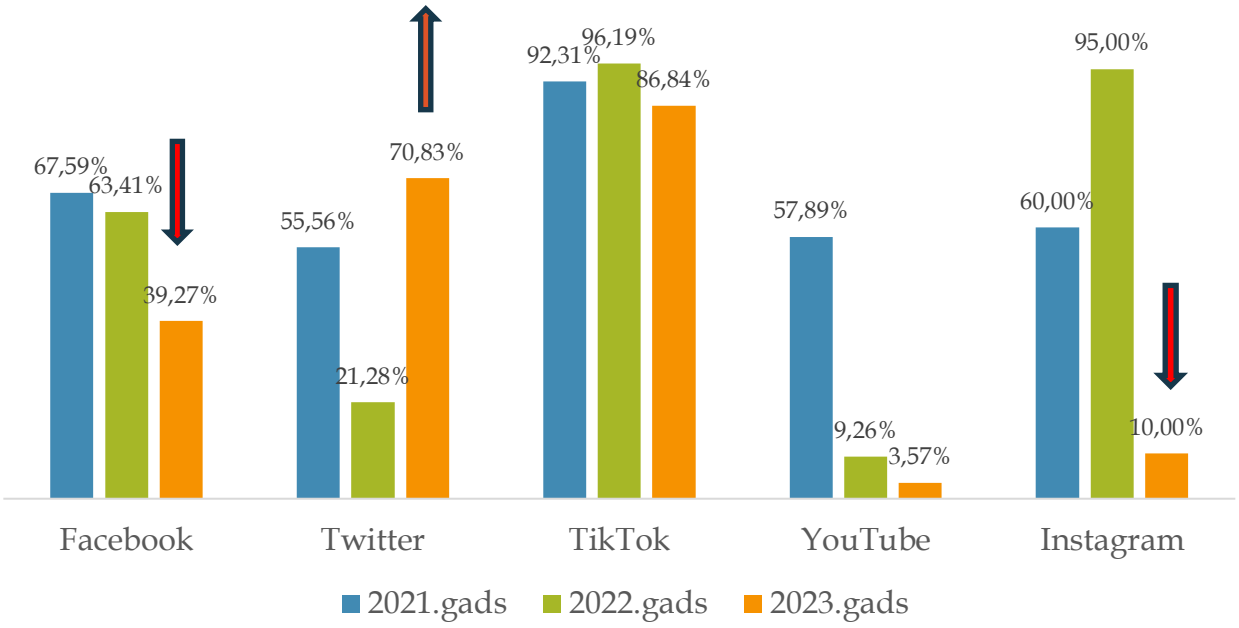

Visbiežāk 24 stundu reaģēšanas laikā iekļaujas TikTok – 2021. gadā 92% satura tika izvērtēts 24 stundu laikā, 2022. gadā – 96%, 2023. gadā – 86,8%. Facebook 2021. gadā 24 stundu laikā reaģēja uz 67,6% gadījumu, 2022. gadā – 63,4%, savukārt 2023. gadā tikai uz 39% gadījumu; 39% gadījumu atbilde tika sniegta 48 stundu laikā, bet 19% gadījumu atbilde netika sniegta vispār. Atbilde lielākoties netika sniegta 2023. gada otrajā pusē. Reaģēšanas laiks 2023. gadā ir samazinājies arī Instagram – 2022. gadā atbildes 24 stundu laikā tika sniegtas 95% gadījumu, bet 2023. gadā tikai 10%. 2023. gadā 60% gadījumu Instagram sniedza atbildi 48 stundu laikā, bet 20% - atbilde netika sniegta. Youtube tikai 2021. gadā bija salīdzinoši augsts reaģēšanas laiks, kas iekļāvās 24 stundu laikā – gandrīz 56%. 2022. gadā tas bija tikai 9.26%, bet 2023. gadā vēl mazāk – 3.6%. 2023. gadā Youtube nav sniedzis atbildi gandrīz 90% ziņoto gadījumu. 2023. gadā reaģēšanas laiks pieauga tikai Twitter – 2021. gadā 55,6% gadījumu tikai izvērtēti 24 stundu laikā, 2022. gadā – 21,28%, bet 2023. gadā – 70,8% gadījumos. Toties 2022. gadā bez atbildes no Twitter (X) palika 57% gadījumu.

Attēls Nr. 28. Sūdzības sociālajiem tīkliem, uz kurām netika sniegtas atbildes

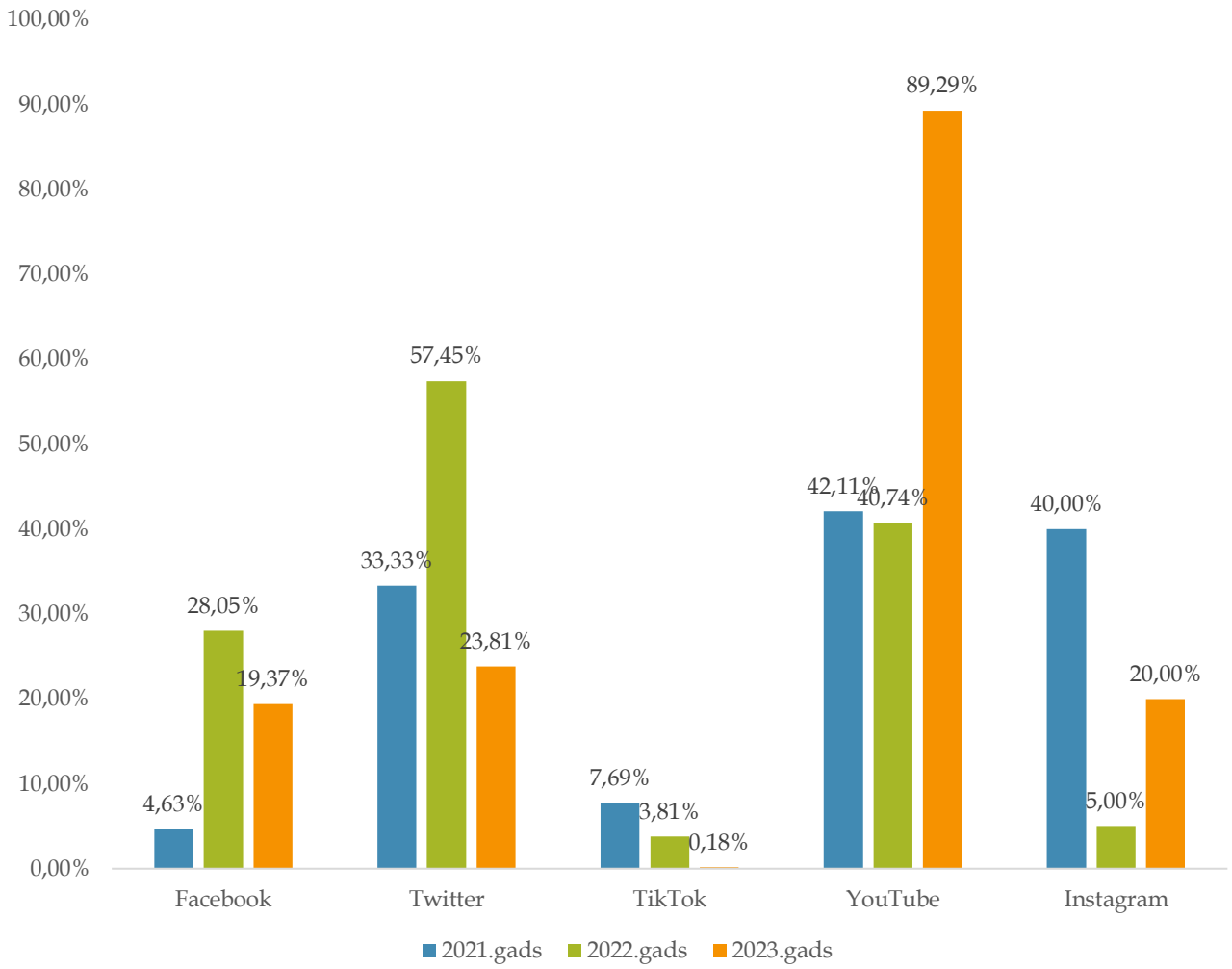

2.4. Naida runas uzraudzība Latvijas ziņu portālos

Monitoringa laikā 807 naida runas gadījumi tika identificēti Latvijas ziņu portālu lietotāju komentāru sadaļā. Monitoringā naida runa tikai identificēta Delfi.lv, Rus.Delfi.lv, Tvnet.lv, RusTvnet.lv, Apollo.lv, Nra.lv, Neatkariga.nra.lv, LA.lv, Jauns.lv, TV3.lv, Lsm.lv, Rus.Lsm.lv un Sportacentrs.com.

Visvairāk naida runas gadījumi tika identificēti portālos nra.lv un neatkarīga.nra.lv – 330. Apollo.lv tika identificēti 106 gadījumi, La.lv – 96, Delfi.lv – 88, Tvnet – 56. Pārējos portālos komentāri, kuros konstatēta naida runa, bija zem 50 gadījumiem.

Jāatzīmē, ka monitoringa veikšanas laikā vairākos portālos tika likvidēta vai uz laiku slēgta lietotāju komentēšanas funkcija. Komentēšanas funkcija tika slēgta portālos lsm.lv un rus.lsm.lv, kā arī portālā nra.lv.

Atšķirībā no sociālajiem tīkliem, Latvijas ziņu portāliem nav vienotas pieejas, kādā veidā lietotāji var ziņot par naida runu ziņu portālu administratoriem. Ne visos ziņu portālos ir lietošanas noteikumi, kas aizliedz naida runu, kā arī ziņošanas rīki (sk. attēlu Nr. 29). Lai noskaidrotu portālu pieeju naida runas ierobežošanā, LCC tiem izsūtīja e-pastu ar aicinājumu paskaidrot, kādi pasākumi tiek veikti, lai ierobežotu naida runu lietotāju publicētajā saturā. Atbildes sniedza tikai trīs portāli – lsm.lv, rus.lsm.lv un LA.lv.

Lsm.lv skaidroja, ka komentāri tikai slēgti 2022. gada aprīlī, jo "tie nedeva nekādu pievienoto vērtību mūsu saturam un arī prasīja papildu resursus to moderēšanai." Rus.lsm.lv skaidroja, ka komentēšanas funkcija tika bloķēta Covid-19 laikā cilvēkresursu trūkuma dēļ, konstatējot, ka nav iespējas kontrolēt komentāru plūsmu. Sākoties karam Ukrainā, šī funkcija likvidēta pavisam.

Arī portāls LA.lv skaidro, ka tam trūkst resursu, lai pārbaudītu visus komentārus. Portāla pārstāvis skaidroja, ka "komentāri pēc pašu iniciatīvas tiek monitorēti minimāli. Ja redaktors pamana šādus komentārus, tie tiek nekavējoties dzēsti, taču visus pārbaudīt diemžēl nav iespējams nepietiekamu resursu dēļ." LA.lv portālā nav ziņošanas rīku. Portāls skaidroja, ka "pie komentāriem LA.lv ir iespējams nospiest "balsojumu" – īkšķīti uz augšu vai leju. Tādējādi esam automatizējuši sistēmu – ja komentārs saņem 5 "balsojumus" ar īkšķīti uz leju, tas tiek automātiski dzēsts." Pētījuma autori kritiski vērtē šādu pieeju, jo šādā veidā nevis tiek pārbaudīts, vai saturs ir prettiesisks, bet gan var tikt slēpti tādi cilvēku viedokļi, kas subjektīvi var nepatikt citiem lietotājiem.

Pētījuma autori lūdza portāliem arī skaidrot, kā tie uzrauga naida runu savos sociālo tīklu profilos, kuros tiek pārpublicētas portālu ziņas. Lsm.lv atbildēja, ka "atbildīgi par komentāriem sociālajos tīklos ir šo tīklu īpašnieki. Tos moderējam neregulāri, gadījumos, ja ir acīmredzama naida runa, neatkarīgi no tā, vai tā ir brīvdiena vai darbdiena." Rus.lsm.lv atbildēja, ka tā sociālajos tīklos ir ierakstīti noteikumi, kuros rakstīts, kādi komentāri tiek dzēsti, tostarp naida runa. LA.lv skaidroja, ka komentāri sociālajos tīklos tiek pārbaudīti iespēju robežās.

ZIŅU PORTĀLA NOSAUKUMS	KOMENTĒŠANAS FUNKCIJA	ZIŅOŠANAS POGA KOMENTĀRU SADAĻĀ	VAI NAIDA RUNA AIZLIEGTA LIETOŠANAS NOTEIKUMOS
Lsm.lv, rus.lsm.lv	Nav kopš 2022. gada pavasara		iepriekš bija aizliegta rus.lsm.lv
Tvnet grupa (tvnet, rustvnet, apollo)	Tikai reģistrētiem lietotājiem/var slēgt komentēšanu atsevišķiem rakstiem	Ir	Ir
delfi.lv, rus.delfi.lv	Tikai reģistrētiem lietotājiem/var slēgt komentēšanu atsevišķiem rakstiem	Ir	Ir
LA.LV	Var anonīmi/var slēgt komentēšanu atsevišķiem rakstiem	Nav	Ir
Jauns.lv	Tikai reģistrētiem lietotājiem	Ir	Ir
nra.lv	Vairāk nav		Ir
neatkariga.nra.lv	Tikai reģistrētiem lietotājiem	Nav	Ir
Tv3.lv	Var anonīmi	Ir	Ir
Liepajniekiem.lv	Var anonīmi	Ir	Nav lietošanas noteikumu
Zemgales ziņas	Tikai reģistrētiem lietotājiem	Nav	Nav lietošanas noteikumu
Valmieras ziņas	Tikai reģistrētiem lietotājiem	Nav	Nav lietošanas noteikumu
chayka.lv	priekšmoderācija pirms publicēšanas		Ir
Sportacentrs.com	Tikai reģistrētiem lietotājiem	Nav	Nav lietošanas noteikumu

Attēls Nr. 29. Komentēšanas iespējas Latvijas ziņu portālos, lietošanas noteikumi attiecībā uz naida runas aizliegumu un ziņošanas mehānismu esamība. Tabulā iekļauta informācija, kas bija aktuāla 2023. gada decembra sākumā.

3. NVO aptaujas rezultāti par to saskarsmi ar naida runu

Veicot naida runas monitoringu, LCC konstatēja, ka daļa naida runas ir vērsta arī pret sabiedrisko organizāciju jeb NVO pārstāvjiem. Arī tendences ES rāda, ka NVO un cilvēktiesību aktīvisti bieži kļūst par naida runas mērķi. Ņemot vērā, ka līdz šim dati par Latvijas NVO saskarsmi ar naida runa nav apkopoti, pētījuma ietvaros tika veikta NVO pārstāvju aptauja. Aptaujas mērķis bija apkopot NVO pieredzi saskarsmē ar naida runu, mēģinot noskaidrot, vai Latvijas NVO arī pašas kļūst par naida runas mērķi. Aptauja norisinājās 2023. gada augustā un tajā piedalījās 26 NVO. Lai gan aptaujas dalībnieku skaits pārstāv nelielu daļu no kopējā NVO skaita Latvijā un nesniedz visaptverošus datus par sabiedrisko organizāciju pieredzi, aptaujas dati sniedz interesantus piemērus attiecībā uz naida runas izpausmēm un NVO reakciju uz to.

Aptaujā piedalījās biedrības, kas strādā ar sieviešu tiesībām, patvērumam meklētāju/bēgļu tiesībām, integrācijas un vienlīdzības jautājumiem, cilvēku ar invaliditāti tiesībām, pacientu tiesībām, mazākumtautību tiesību jautājumiem, kā arī ar citiem cilvēktiesību un pilsoniskās sabiedrības jautājumiem.

Attēls Nr. 30. Vai Jūsu organizācija, tās biedri, pārstāvji vai darbinieki pēdējo trīs gadu laikā ir saskārušies ar naidu runu, kas bija saistīta ar organizācijas aktivitātēm?

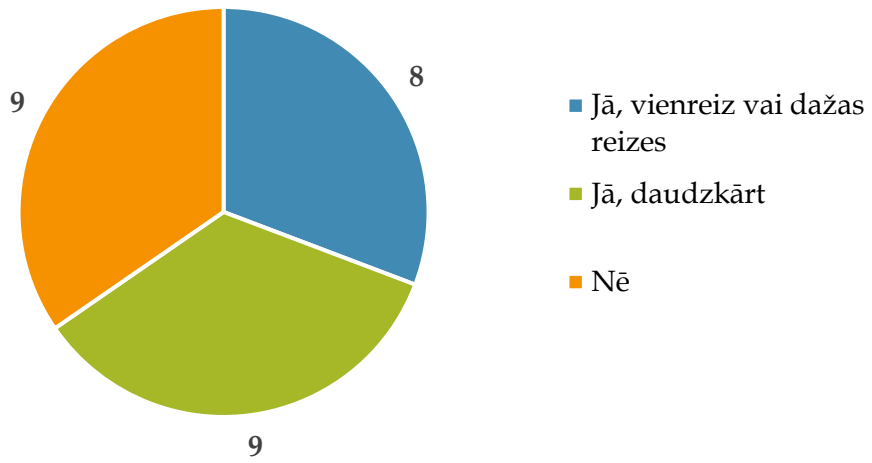

No 26 NVO, kas piedalījās aptaujā, 8 norādīja, ka pēdējo trīs gadu laikā pati organizācija, tās biedri vai darbinieki ir saskarušies ar naida runu vismaz vienu vai dažas reizes, savukārt 9 – daudzkārt.

Attēls Nr. 31. Ar kādu Jūsu aktivitāti bija saistīta naida runa? (var izvēlēties vairākas atbildes)

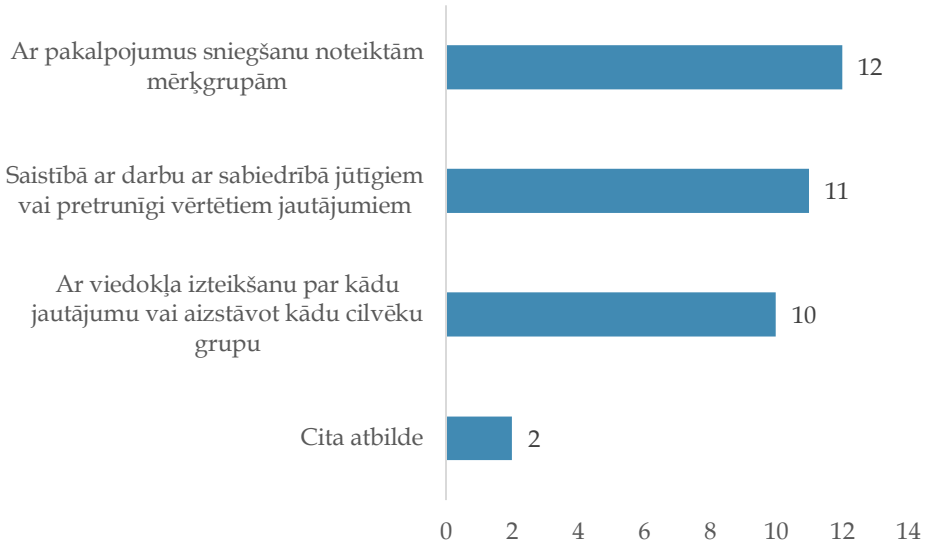

No tām NVO, kuras ir saskarušās ar naidu runu, tā lielākoties bija saistīta ar pakalpojumu sniegšanu noteiktām mērķgrupām, piemēram, minoritātēm, mazāk aizsargātām grupām u.tml., saistībā ar darbu ar sabiedrībā jūtīgiem vai pretrunīgi vērtētiem jautājumiem, kā arī ar viedokļa izteikšanu par kādu jautājumu vai aizstāvot kādu cilvēku grupu.

Attēls Nr. 32. Ar kuru/-ām sabiedrības grupu/-ām bija saistītas Jūsu organizācijas aktivitātes, kuru dēļ pret Jums bija vērsta naida runa?

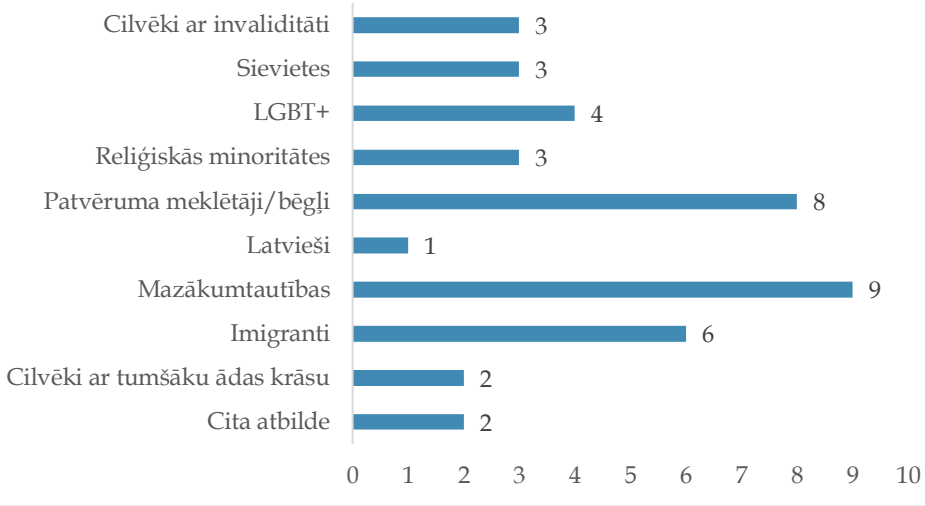

Atbildot uz jautājumu, ar kuru sabiedrības grupu bija saistītas organizācijas aktivitātes, kuru dēļ pret to bija vērsta naida runa, visbiežāk tika atzīmētas mazākumtautības, patvēruma meklētāji, bēgļi un imigranti.
Minot konkrētus piemērus, vairākas NVO norādīja, ka naida runa pret tām ir vērsta Stambulas konvencijas atbalstīšanas dēļ. Tāpat vairākas biedrības norādīja, ka naida runa ir vērsta arī saistībā ar to atbalstu Ukrainai un Ukrainas bēgļiem. Piemēram, kāda

biedrība saistībā ar tās atbalsta pasākumiem Ukrainai un tās pilsoņiem saukta par "fašistu mitekli" un saņēmusi draudus. Pret citu biedrību sociālos tīklos tika izplatīta nomelnojoša informācija par biedrības organizētajām palīdzības akcijām

Kāda biedrība atbildēja, ka naida runa pret to ir vērsta ir pārāk bieži, savukārt tēmas, kas to provocē ir, piemēram, "uzturēšanās atļaujas Krievijas pilsoņiem, patvēruma meklētāji uz Baltkrievijas robežas, krieviski runājošā Latvijas minoritāte".

Cita biedrība saskarās ar naidu runu, runājot par romu tiesībām, par vardarbību pret sievietēm, sieviešu diskrimināciju, aktualizējot jautājumu par bezmaksas higiēnas precēm meitenēm un sievietēm, kā arī runājot par krūts vēzi, tostarp Saeimā. Kāda organizācija, kas veicina jaunpienācēju integrāciju, ir saskārusies ar naida runu, tostarp daudziem rasistiskiem aizskārumiem un draudiem, argumentējot, ka "šāds darbs nav latviešu interesēs" un ka ar šādām darbībām organizācija pati kurina naidu. Kāda NVO, kas aizstāv cilvēku ar invaliditāti tiesības, atbildēja, ka tās pārstāvji ir saskarušies ar naida runu uz ielas, piemēram, saņemot komentārus, ka cilvēkiem ar invaliditāti nav vietas uz ielas vai ka personām, kas pārvietojas ratiņkrēslā, "nav ko staigāt apkārt, traucējot sabiedrību".
Kāda ebreju tiesības pārstāvoša biedrība saskārās ar naidu runu internetā saistībā ar Saeimas 2022. gadā pieņemto likumu "Par labas gribas atlīdzinājumu Latvijas ebreju kopienai." Kāda kultūras biedrība ir saskārusies ar naida runu saistībā ar tās pasākumiem, kas bija veltīti reliģiskiem svētkiem. Viena NVO dalījās ar informāciju, ka pret to vēršas internetā, apgalvojot, ka tā tērē naudu, pēc komentāra autora domām, bezvērtīgiem pasākumiem.

Attēls Nr. 33. Kur/kādā veidā naida runa tika pausta?

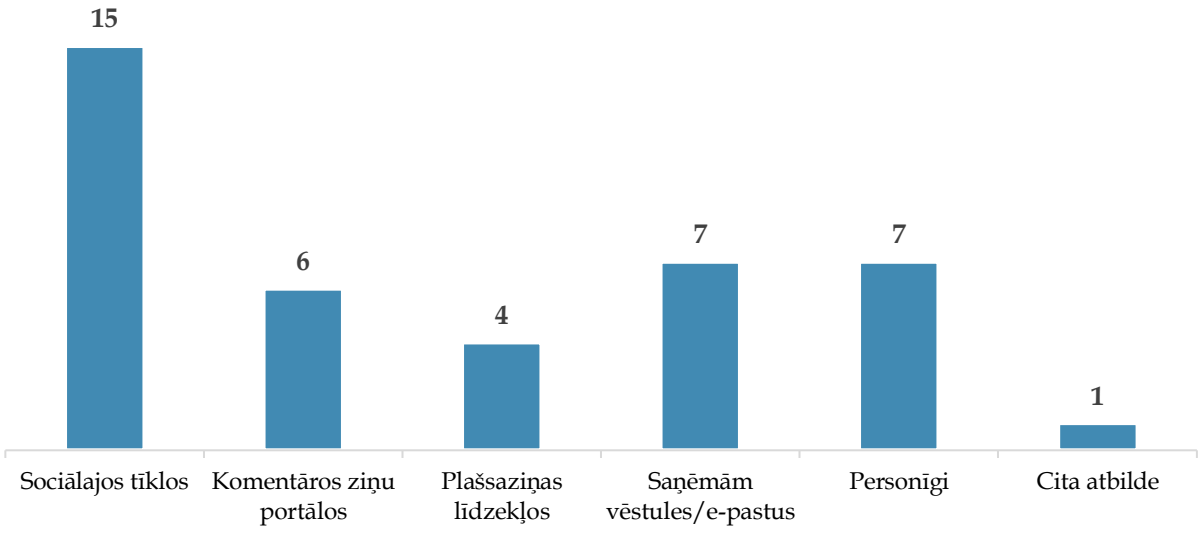

Visbiežāk naida runa pret NVO tiek vērsta sociālajos tīklos un komentāros ziņu portālos no nezināmām vai anonīmām personām. 7 NVO atzīmēja, ka ir saņēmušas arī draudu vēstules vai e-pasta vēstules, vēl 7, ka naida runa tika pausta arī personiski, piemēram, kāda pasākuma laikā, savukārt pret 4 NVO naida runa tika izplatītā plašsaziņas līdzekļos.

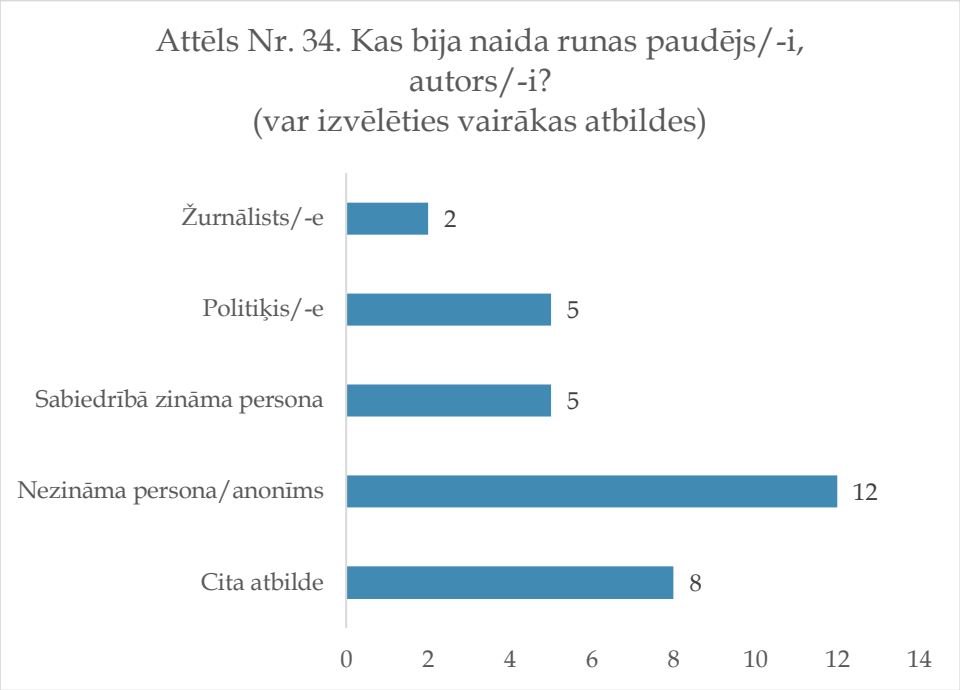

Naida runas paudēji vai autori lielākoties ir anonīmas vai nezināmas personas, bet 5 organizācijas norādīja, ka tā bija sabiedrībā zināma persona un politiķi. Divu organizāciju pārstāvji norādīja, ka dažkārt saskaras ar naidu runu vai aizspriedumainu attieksmi arī no citu organizāciju puses vai organizācijas "iekšienē". Piemēram, kāda biedrība atzīmēja, ka ir saskārusies ar naida runu un reputāciju aizskarošas informācijas izplatīšanu arī no citas biedrības puses. Savukārt citas biedrības pārstāvis ir saskāries ar naida runu saistībā ar viņa zināmo/šķietamo seksuālo orientāciju gan interneta komentāros, gan citu institūciju pārstāvju sarunās, gan no trešo personu puses uz ielas vai telefonsarunās. Kāda biedrība norādīja, ka dažkārt, negatīvi reaģējot uz biedrības aktivitātēm, cilvēki mēģina traucēt tās ikdienas darbu, piemēram, masveidā zvanot uz biedrības tālruņiem.

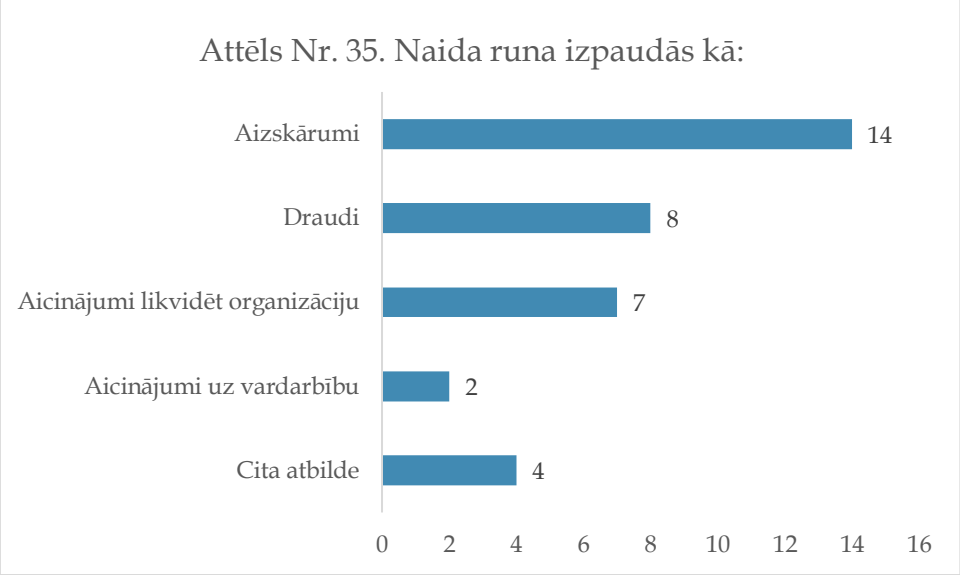

40% gadījumu naida runa pret NVO izpaužas kā aizskārumi. 8 organizācijas ir saskārušās arī ar draudiem, 7 - ar aicinājumiem likvidēt organizāciju, 2 - ar aicinājumiem uz vardarbību. Viena organizācija ir norādījusi, ka ir saskārusies ar mēģinājumiem graut tās reputāciju, apšaubot organizācijas profesionalitāti un caurskatāmību jeb atklātību.

Attēls Nr. 36. Kāda bija Jūsu reakcija uz naida runu?

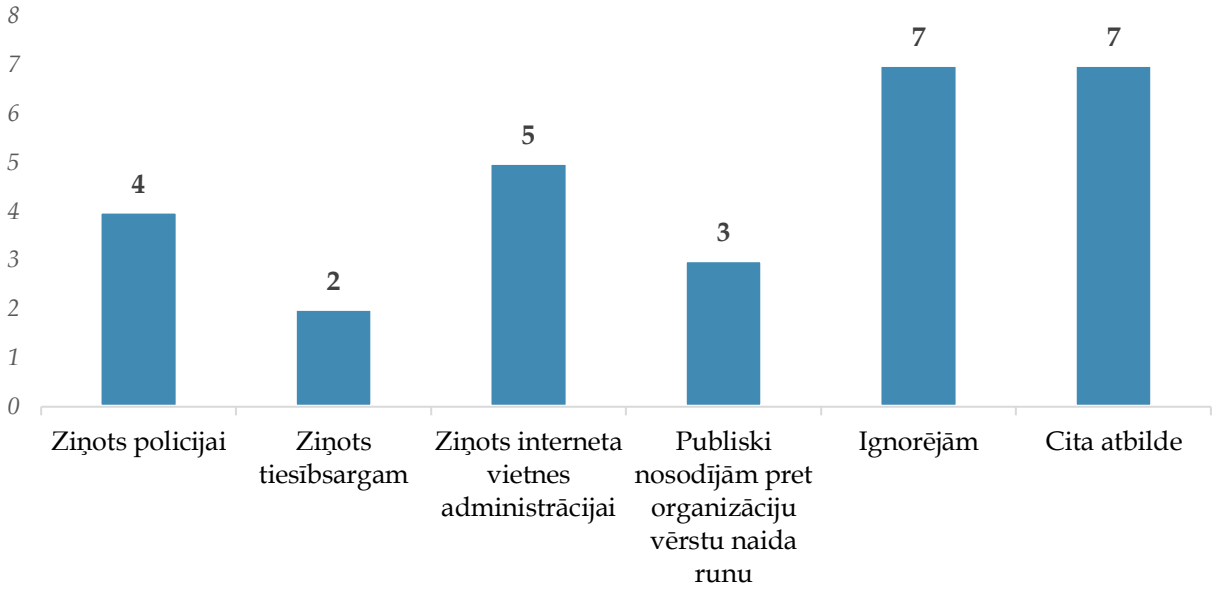

NVO reakcija uz naida runu ir dažāda – gan tās ignorēšana, gan ziņošana, piemēram, interneta vietņu administrācijai, policijai, tiesībsargam vai citām kompetentām iestādēm. Dažas organizācijas publiski nosodīja pret tām vērstu naida runu. Kāda organizācija atbildēja, ka centās uz naida runu atbildēt cieņpilni, nevēloties radīt tālāku saspīlējumu. Cita organizēja par to diskusiju.

Attēls Nr. 37. Ja ziņojāt par naidu runu, kāds bija rezultāts?

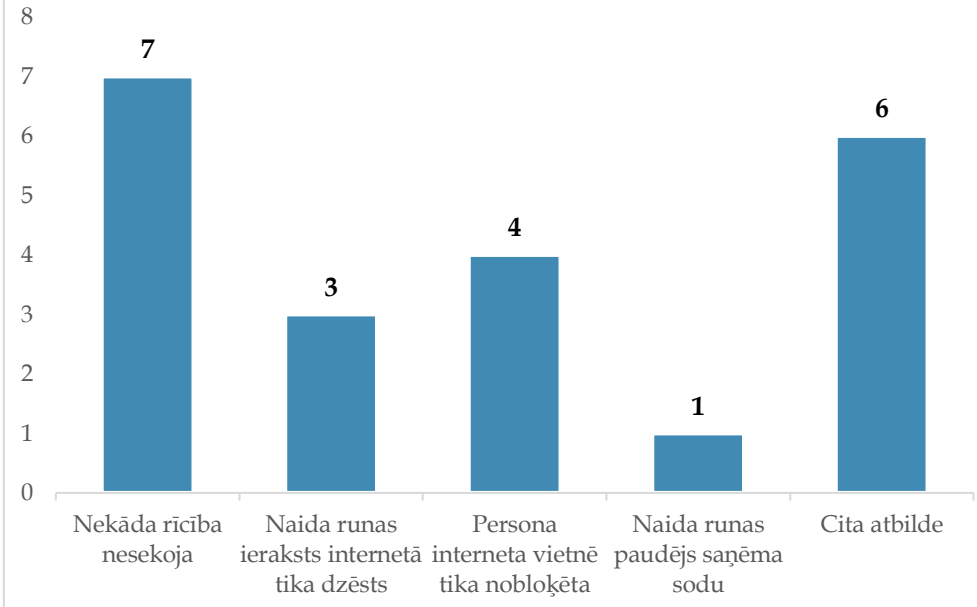

Aptaujā NVO atzīmēja, ka reaģēšana uz naida runu rezultējās tajā, ka naida runas ieraksts internetā tika dzēsts (3 gadījumos), persona, kas pauda naida runu internetā, tika bloķēta (4 gadījumos), 1 gadījumā kompetentā iestāde piemēroja sodu naida runas paudējam, 1 gadījumā kāda iestāde izteica atvainošanos par naida runu. Savukārt 7 gadījumos nekāda rīcība nesekoja.

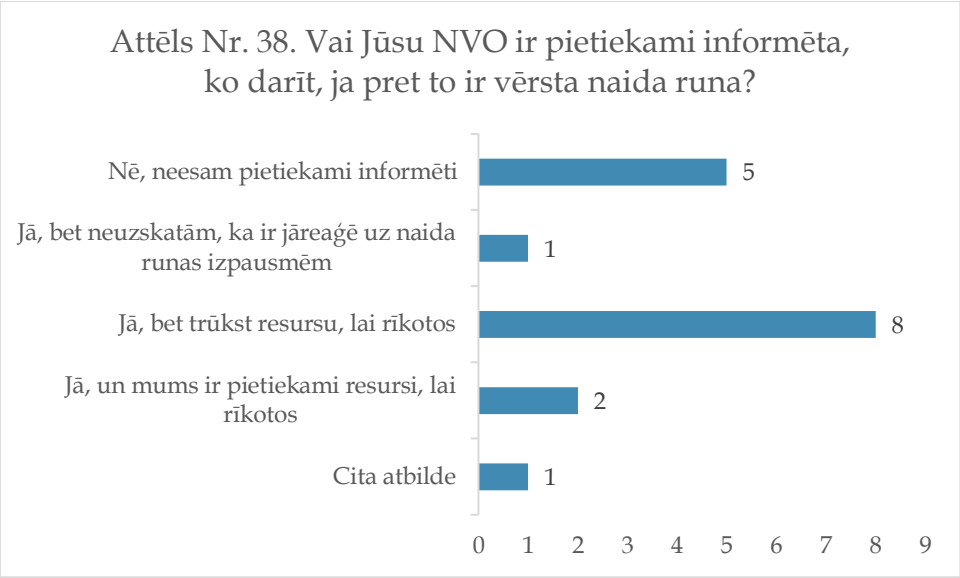

Atbildot uz jautājumu, vai NVO ir pietiekami informētas, ko darīt, ja pret tām ir vērsta naida runa, astoņas NVO atbildēja apstiprinoši, taču tām trūkst resursu, lai rīkotos. Divas NVO atbildēja, ka ir gan informētas, gan arī ir pietiekami resursi, lai šādā situācijā rīkotos. Viena organizācija atbildēja, ka ir informēta, taču neuzskata, ka uz naida runu būtu jāreaģē. Savukārt piecas NVO atbildēja, ka nav pietiekami informētas, kā rīkoties, saskaroties ar naida runu.

Apkopojot aptaujas rezultātus, ir jāsecina, ka arī Latvijā pilsoniskās sabiedrības pārstāvji saskaras ar naida runu, jo sevišķi tādas, kas strādā minoritātēm, mazāk aizsargātām grupām, vai publiski izsakās par kādu sabiedrībā jūtīgu vai pretrunīgu jautājumu. NVO kļūst par naida runas mērķi ne tikai internetā, bet arī tā var tikt pausta e-pastos, plašsaziņas līdzekļos un personiski draudu veidā. Naida runas mērķis ir aizskart, iebiedēt, un graut NVO reputāciju. Lai gan NVO cenšas reaģēt uz naida runa izpausmēm, tomēr vairākas atzīst, ka tām trūkst resursu, lai rīkotos vai tās nav pietiekami informētas, kā rīkoties, saskaroties ar naida runu.

Rekomendācijas

Balstoties uz šā pētījuma un projekta "Ceļā uz iecietīgāku sabiedrību -informēšana, izglītošana, atbalsts un sadarbība" aktivitāšu rezultātiem, pētījuma autori iesaka šādas rekomendācijas naida runas novēršanai un ierobežošanai.

1. Ņemot vērā, ka naida runa internetā var sasniegt plašu cilvēku skaitu, tās uzraudzības pasākumiem ir jābūt tūlītējiem. To var panākt ar efektīviem interneta vietņu mehānismiem naida runas ierobežošanai. Līdzīgi globālo sociālo tīklu praksei, Latvijas interneta mediju portālos, kuros ir komentēšanas iespēja, ir jāuzlabo naida runas uzraudzība. Pašiem medijiem ir jāievieš gan komentēšanas noteikumi, kas tiešā veidā aizliedz naida runu, gan viegli pieejami ziņošanas mehānismi jeb t.s. ziņošanas pogas.
2. Ievērojama daļa naida runas sociālajos tīklos parādās zem plašsaziņas līdzekļu pārpublicētā satura. Latvijas plašsaziņas līdzekļiem, kas pārpublicē to veidoto saturu sociālajos tīklos, ir jāparedz resursi naida runas uzraudzībai jeb moderēšanai interneta lietotāju publicētajos komentāros, īpaši uzraugot saturu, kas skar sabiedrībā jūtīgas jeb pretrunīgi vērtētas tēmas (starpetniskās attiecības, LGBT+ u.tml.).
3. Lai novērstu kaitīgākas naida runas izplatību, ir jāpalielina policijas darbinieku jeb "interneta policistu" skaitu, kas veic naida runas monitoringu internetā, piešķirot tam pienācīgus valsts resursus.
4. Ir jāstiprina tiesību aizsardzības iestāžu darbinieku, īpaši policijas darbinieku, spēja identificēt un izmeklēt naida runas gadījumus, nodrošinot padziļinātas zināšanas par naida runu pēc dažādām pazīmēm, tostarp par rasistisku, antisemītisku un pret LGBT+ vērstu naida runu.
5. Naida runa, kas ir vērsta pret NVO, to biedriem un darbiniekiem var iebiedēt un noniecināt pilsoniskās sabiedrības aktivitātes, demotivēt tās aktīvistus. Ir jāveicina NVO sektora informētība un spēja reaģēt uz naida runas izpausmēm, kas ir vērstas pret pašām NVO un to mērķgrupām.
6. Cīņai ar naida runu ir nepieciešama visaptveroša pieeja. Tā ietver ne tikai naida runas uzraudzību, dzēšanu un sankciju piemērošanu, bet arī tās prevenciju. Ir nepieciešams celt sabiedrības, jo sevišķi jauniešu izpratni par naida runas ietekmi un kaitīgumu. Valstij ir jāpiešķir lielāks regulārs atbalsts NVO iniciatīvām, kuras ir vērstas uz iecietības veicināšanu, tostarp izglītojošiem pasākumiem un iniciatīvām naida runas ierobežošanai internetā un ārpus tā.